

JOUSI- KIRJALLISUUS

SISÄLLYSLUETTELO

Jousiammuntakirjallisuudesta	3
Jousikirjallisuus 1515–1800	4
Jousikirjallisuus 1800-luvulla	6
Jousikirjallisuus 1900–1949	8
Jousikirjallisuus 1950-luvulta alkaen	12
Lähi-idän kirjallisuus	14
Jousiammunnan historiaa	17
Englantilainen jousiammunta	18
Pohjois-Amerikan intiaanijouset	19
Jousimetsästys	20
Jousen veistäminen	21
Jousiammunnan tekniikka	22
Jousen ja jousiammunnan teoria	23
Saksankielinen kirjallisuus	24
Ranskankielinen kirjallisuus	25
Pohjoismainen kirjallisuus	25
Suomenkielinen kirjallisuus	26

Tuomo Reiniaho

© Tuomo Reiniaho / www.puujousi.fi

Tämä lisenssi sallii sinun levittää ja muokata tätä teosta epäkaupallisessa tarkoituksessa, kunhan alkuperäinen tekijä sekä muut lisenssihaltijat mainitaan ja uudet teokset lisensoidaan samoin ehdoin.

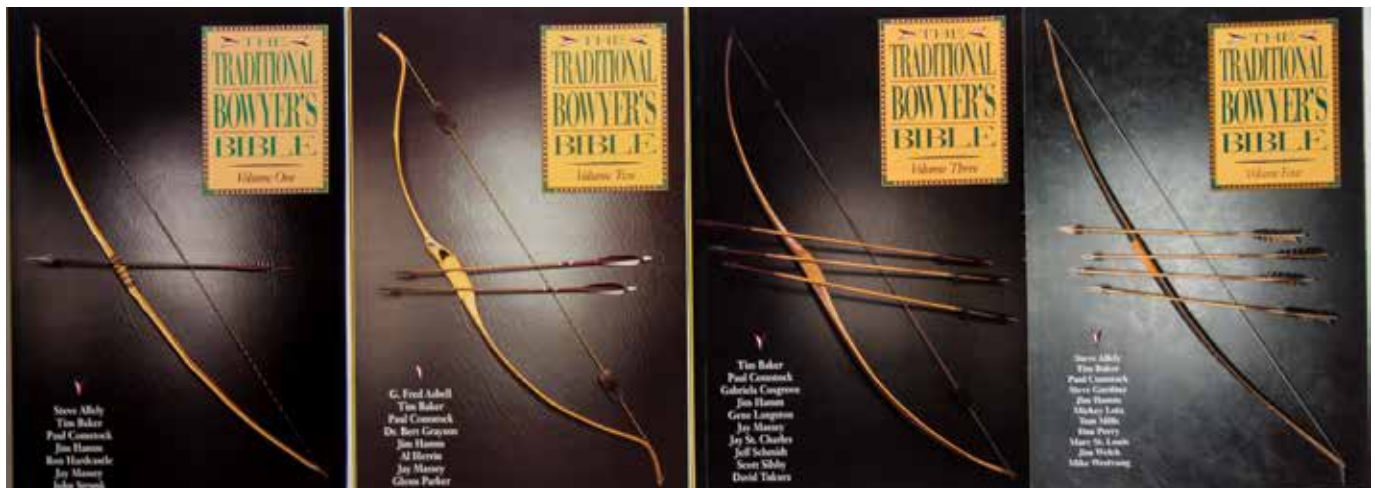
Jousiammuntakirjallisuudesta

Jousiammunnasta on kirjoitettu satoja, ellei jopa tuhansia kirjoja eri kielillä. Suurin osa kirjoista on kirjoitettu viimeisten 50 vuoden aikana ja ne liittyvät moderniin jousiammuntaan – taljajousiin, jousimetsästyksen, tähän ammuntaan. Joukossa on paljon suppeita alkeisoppaita mutta vain muutamia kattavia käsikirjoja. Hyvin harvassa uudessa kirjassa on uutta tietoa – tutkimustuloksia, testejä tai todellista asiaa. Valitettavan paljon on vain vanhan toistoa. Siksi perinnejousiampujan näkökulmasta todelliset helmet löytyvätkin hieman vanhemmasta kirjallisuudesta.

Perinteisestä jousiammunnasta sekä puujousien veistämisestä on kirjoitettu selvästi vähemmän kuin modernista jousiammunnasta – joskin kaikki ennen 1950-lukua kirjoitetut jousiammuntakirjat liittyvät nimenomaan puujousiammuntaan. Vanhojen kirjojenkin joukossa on pieniä ja suuria kirjoja, paljon vanhan toistoa ja hieman ”uutta” tietoa. Todellisia vanhoja klassikoita on vain muutamia. 1950-luvun jälkeen perinteisistä puujousista on kirjoitettu hyvin vähän, kaikkiaan teoksia on vain joi-takin kymmeniä. Suurin syy oli tietenkin lasikuitu, joka valloitti jousimaailman.

Suomeksi on kirjoitettu vain kymmenkunta yleisesti jousiammuntaan liittyvää kirjaa, mutta perinneampujan näkökulmasta niistä ei ole juuri iloa. Kirjat ovat asiasisälöltään pienehköjä ja ne antavat jopa virheellistä tietoa. Puhtaasti perinnejousiin liittyviä kirjoja on julkaistu suomeksi vain yksi mutta sekin on valitettavan suppea, keskittyen lähinnä kyudo-ammuntaan.

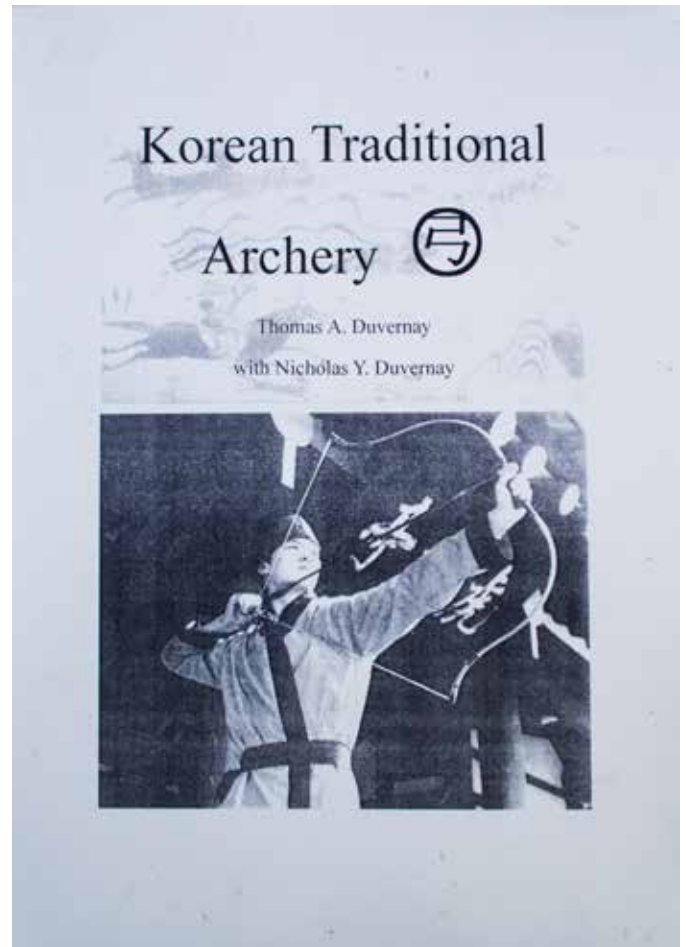
Mielenkiintoinen ja kattava käsikirja Eurooppalaisilla valtakielillä kirjoitetusta jousiammuntakirjallisuudesta on *A Bibliography of Archery: an indexed catalogue of 5,000 articles, books, films, manuscripts, periodicals and theses on the use of the bow for hunting, war, and recreation,*

from the earliest times to the present day (Lake, Fred & Hal Wright 1974). Kirja sisältää viitetiedot yli 5000 kirjasta, lehdestä, elokuvasta, artikkelista, jotka vain jollakin tavalla liittyvät jousiammuntaan. Kirjan tiedot päättyvät vuoteen 1973. Sen jälkeen on julkaistu luultavasti vähintään yhtä paljon jousiammuntaan liittyviä nimikkeitä.

Nykyisin käytännössä kaikki tärkeimmät kirjat ja artikkelit, jotka on julkaistu ennen vuotta 1900, ovat kansainvälisesti tekijänoikeudellisesti vapaita. Sivustolle <http://www.archerylibrary.com/> onkin koottu kattava kokoelma vanhoja kirjoja ja artikkeleita, joiden tekijänoikeus on päättynyt ja jotka ovat siten vapaasti jaettavissa ja luettavissa. Vanhoja jousiammuntakirjoja ja artikkeleita voi löytää digitaalisessa muodossa myös Googlen teoshaun kautta. Lisäksi suurimmasta osasta vanhoja klassikko-teoksia on otettu uusia painoksia.

- Ensimmäisessä sarakkeessa on vain kokonaan uudet julkaisut. Uusintapainoksia ei ole laskettu mukaan, vaikka ne olivatkin aina 1900-luvulle asti harvinaisia.
- Toisessa sarakkeessa on ensijulkaisujen kumulatiivinen määrä.
- Kolmannessa sarakkeessa on kaikki julkaistut teokset, mukaanlukien uusintapainokset
- Neljännessä sarakkeessa on kaikkien julkaisujen kumulatiivinen määrä
- Viidennessä sarakkeessa on merkittävien teosten määrä.
- Kuudennessa sarakkeessa on merkittävien teosten kumulatiivinen määrä. Teoksen merkittävyys on täysin tulkinnanvarainen asia ja se perustuu vain omaan arviooni. Merkittäväksi teokseksi olen laskenut kirjan, joka on riittävän laaja, kattava ja tuo jotakin uutta aiempaan kirjallisuuteen. Tässä artikkelissa on esitelty vanhat, ennen vuotta 1950 julkaistut merkittävät teokset, sekä lukuisia joukko uudempia kirjoja.-

Kuva 1. Monet jousiammuntakirjat ovat vaatimattomalta näyttäviä omakustanteita tai pienen painoksen teoksia mutta jotka ovat täynnä ainutlaatuista tietoa. Tämäkin, perinteisestä korealaisesta jousiammunnasta kertova kirja on todellinen helmi - ja ainoa teos lajissaan.

Taulukko 1. Taulukko 1. Kirjan A Bibliography of Archery mukaan eri aikakausina ilmestyneet jousiammuntaan liittyvät kirjat. Suurin osa kirjoista on kirjoitettu englanniksi, joukossa on muutama ranskankielinen, espanjankielinen ja saksankielinen kirja.

VUODET	1	2	3	4	5	6
1500-1599	6	6	8	8	2	2
1600-1699	8	14	9	17	1	3
1700-1799	5	19	16	33	2	5
1800-1849	12	31	31	64	5	10
1850-1899	35	66	62	126	4	14
1900-1909	7	73	16	142	0	14
1910-1919	5	78	5	147	1	15
1920-1929	33	111	45	192	6	21
1930-1939	45	156	77	268	6	27
1940-1949	34	190	62	330	3	30

Jousikirjallisuus 1515–1800

Ensimmäinen Euroopassa julkaistu, jousiammuntaa käsittelevä teos on ranskaksi kirjoitettu *l'Art d'Archerie*. Teos on julkaistu noin vuonna 1515 Pariisissa ja julkaisijana oli Michel Le Noir. Kirjan sisältö liittyy jousen veistämiseen, jousipuun valintaan, jänteeseen, nuoliin ja jousiammuntaan. Kirjan on kääntänyt englanniksi Henry Walrond vuonna 1901 ja se julkaistiin nimellä *The Art of Archery*. Ennen käännöstä ranskankielisen teoksen on editoinut Henri Gallice ja hän on kirjoittanut teokseen kiinnostavan esipuheen. Sen mukaan teoksesta *l'Art d'Archerie* tunnettiin vain ensimmäinen ja viimeinen sivu. Henri Gallicella oli kuitenkin hallussaan pergamentille kirjoitettu käsikirjoitus 1400-luvun lopulta, nimeltään *La Fachon de tirer de larc a main*. Hänen verrattuaan sitä teoksen *l'Art d'Archerien* osiin, hän huomasi, että ne kuuluivat yhteen.

Tunnetuin vanha jousiammuntakirja lienee kuitenkin Roger Aschamin englanniksi kirjoittama teos *Toxophilus, The Schole or Partitions, of Shooting* vuodelta 1544. Se on ensimmäinen englanniksi kirjoitettu jousiammuntaan liittyvä teos. Se käsittelee jousen veistämistä sekä jousiammuntaa hyvin modernilla tavalla - suuri osa ammunnan periaatteista pätee pääpiirteissään edelleen. Esimerkiksi ammutatekniikan perusteet on lukemisen arvoinen edelleenkin monelle perinneampujalle. Ascham esimerkiksi jakaa ammuttasuorituksen viiteen eri vaiheeseen, joista jokainen vaihe on yhtä tärkeä ammunnan onnistumisen kannalta. Käytännössä kirjan sisältö liittyy sotajousiin ja niillä ammuntaan. Pienenä kiinnostavana yksityiskohtana on maininta etiopialaisista jousista: ”The Ethiopians, made their bows of the Palm tree, which seemed to be very strong, (but with us out of experience) being 4 cubits in length.” Se lienee ensimmäinen maininta kirjallisuudessa Egyptin ulkopuolisen Afrikan jousista. Kirjasta on otettu vuosisatojen kuluessa useita uusinta- ja näköispainoksia.

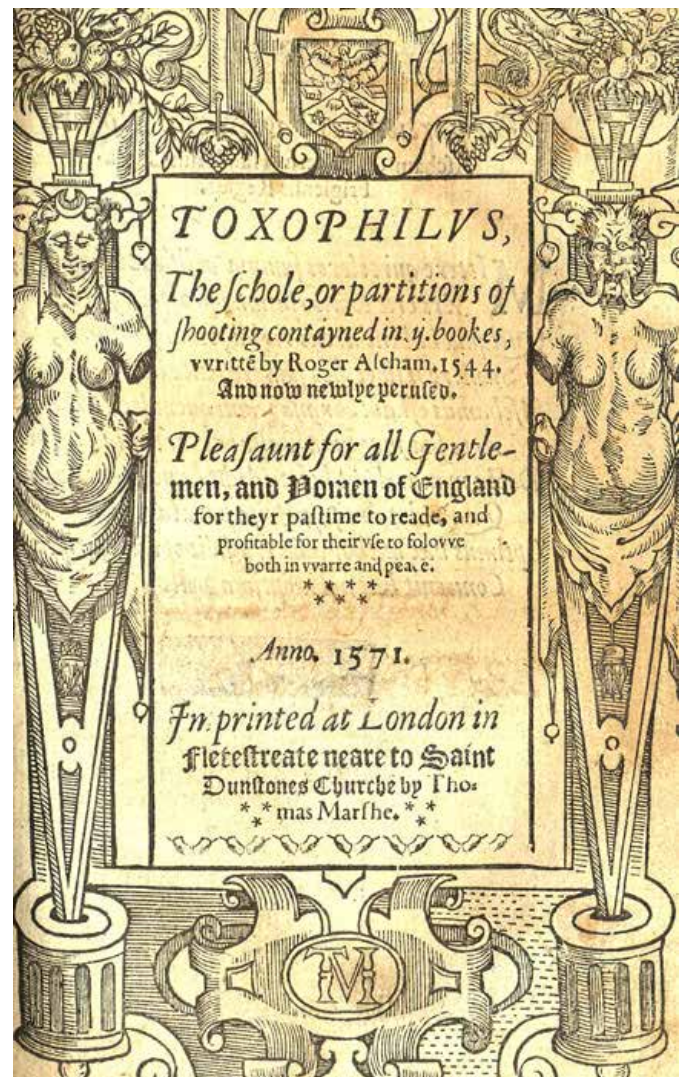
Toxophilus julkaistiin samoihin aikoihin kun pitkäjousi oli menettämässä merkitystään tärkeänä aseena. Jo 1500-lopussa englantilaiset käyttivät mustaruutiaseita menestyksellisesti ja jo 1600-luvun alussa jousi oli käytännössä hylätty ase. Toxophilus onkin oikeastaan yhtä paljon jousen puolesta kertova kannanotto kuin opas jousiammuntaan.

Toxophiluksen jälkeen kului noin 80 vuotta ennen seuraavaa laajaa jousiammuntateosta. Gervase Markham julkaisi vuonna 1634 teoksen *The art of archerie*, joka käsittelee kattavasti niin jousiammuntaa kuin välineitäkin. Markhamin teos on tosin pitkälti plagiaatti

Toxophiluksesta, joskin hän myös editoi ja päivitti Aschamin tekstiä sekä lisäsi myös omia huomioitaan. Kirjan julkaisun aikoihin jousi oli jo menettänyt merkityksensä sota-aseena ja se näkyi myös kirjassa.

Markhamin kirjan lisäksi 1600- ja 1700-luvuilla julkaistiin lisäksi muutamia pieniä teoksia. Seuraavat julkaistut merkittävät teokset olivat Walter Moseleyn *An essay on archery* vuonna 1792 ja Ely Hargroven *Anecdotes of archery* myöskin vuonna 1792. Moseleyn kirja on hie- man hajanainen ja se käsittelee sekalaisia jousiammuntaan liittyviä asioita. Hargroven kirja on pikemminkin sanakirja kuin varsinainen opaskirja.

Kuva 2. *Toxophiluksen* kansi vuoden 1571 painoksesta.

Onkin hieman erikoista, että 1700-luvulla ei julkaistu muuta mainittavaa jousiammuntakirjallisuutta. Esimerkiksi Englannissa oli kuitenkin 1700-luvun lopulla elävä seuratoiminta (esimerkiksi The Finsbury Archers, Woodmen of Arden, Royal Toxophilite Society), joten hyvälle jousiammuntaoppaalle olisi varmasti ollut kysyntää. Toisaalta, jo 1800-luvun alussa julkaistiin monta hienoa jousiammuntaan liittyvää teosta. Siitä alkoi myös jousiammuntakirjallisuuden uusi aikakausi – 1800-luvun alussa julkaistiin enemmän jousiammuntakirjallisuutta kuin siihen mennessä yhteensä.

Kuva 3. Jousia esiintyi kirjallisuudessa jo paljon ennen varsinaista jousiammuntakirjallisuutta. Esimerkiksi nämä kuvat ovat teoksesta *Book of Hours, Use of Maastricht* ("The Maastricht Hours") noin 1300-luvun alusta. Kirja on lähinnä uskonnollinen käsikirja ja kuvituksella ei välttämättä ole mitään tekemistä latinalaiskirjoitetun tekstin kanssa.

Tärkeimmät jousikirjat ennen vuotta 1800:

ANON. (noin 1515/1903). *The Art of Archery*. Kääntänyt ranskasta englanniksi Henry Walrond. Horace Cox, London. 15 s. Alkuperäisen teoksen editoituina nimellä *Lart d'archerie* on julkaissut Henri Gallice vuonna 1901.

ASCHAM, ROGER (1544). *Toxophilus, or, The schole of shootinge conteyned in tvvo bookes*. In *ædibus Edouardi Whytchurch, Londini*. 96 s.

MARKHAM, GERVASE (1634). *The art of archerie: Shewing how it is most necessary in these times for this kingdome, both in peace and war, and how it may be done without charge to the country, trouble to the people, or any hinderance to necessary occasions. Also, of the discipline, the postures, and whatsoever else is necessarie for the attayning to the art*. London. 172 s.

MOSELEY, WALTER MICHAEL (1792). *An essay on archery: describing the practice of that art, in all ages and nations*. Worcester. 348 s.

HARGROVE, ELY (1792). *Anecdotes of archery; from the earliest ages to the year 1791 Including an account of the most famous archers of ancient and modern times; with some curious particulars in the life of ... Robin Hood*. E. Hargrove, York. 104 s.

Jousikirjallisuus 1800-luvulla

Jousiammuntakirjallisuuden määrä kasvoi selvästi 1800-luvulla. Kaikkiaan 1800-luvulla julkaistiin lähes 100 teosta, uusintapainokset mukaan lukien. Varsinkin Englannissa julkaistiin useita teoksia, olihan Englannilla pitkät perinteet jousiammunnassa ja lisäksi seuratoiminta oli erittäin aktiivista. Esimerkiksi Thomas Waringin vuonna 1814 julkaisema *A Treatise on Archery*, oli menestysteos ja siitä otettiin vuosien kuluessa peräti yhdeksän painosta. Waring oli tunnettu englantilainen jousentekijä, ja kirja olikin tavallaan saate jousiammunnan maailmaan. Se sisälsi ohjeita ammuntaan ja seuratoimintaan, sääntöjä sekä muutamia mainoksia – ensimmäistä kertaa jousiammuntakirjallisuudessa.

Vuonna 1801 ilmestyi 1800-luvun ensimmäinen kirja. Thomas Robert julkaisi kattavan käsikirjan *The English Bowman*, joka käsitteli niin jousiammunnan tekniikkaa, historiaa, välineitä – kaikkea mahdollista jousiammuntaan liittyvää. Kirja oli siihen astisista teoksista ehdottomasti laajin, sivuja oli lähes 300. Se oli omalla tavallaan edistysellinen, koska se käsitteli itse tekniikan lisäksi myös aavistuksen ammunnan psykologiaa. Kirjasta onkin nähtävissä hyvin englantilaisen kilpajousiammunnan nousu, vaikka todellinen käänne tuli vasta vuonna 1856 Horace Fordin julkaistessa merkittävän teoksensa.

Vuonna 1831 Thomas Hastings julkaisi kirjan *The British archer* ja vuonna 1840 George Agar Hansard julkaisi teoksen *The Book of Archery*. Lisäksi vuonna 1833 julkaistiin suosittu teos, *The archer's guide*, jonka kirjoittaja on jäänyt tuntemattomaksi. Kirjan kirjoittajaksi on kuitenkin merkitty *Old Toxophilite*, joka sinänsä ei kerro mitään. Kirjan alussa on mainoksia, joten kyseessä lienee puhtaasti kaupalliseen tarkoitukseen tehty kokoomateos. Edellä mainitut kirjat ovat kaikki erinomaisia teoksia ja niiden avulla kuka tahansa pystyi hyvin perehtymään jousiammuntaan ja sen historiaan. Nämä kirjat olivat selkeä osoitus siitä, että jousiammunta vapaa-ajan harrastuksena oli nousussa tärkeään asemaan.

Tauluammunnan kannalta erittäin tärkeä teos oli Horace Fordin vuonna 1856 julkaisema *Archery, its theory and practise*, joka oli ensimmäinen kattava teos jousiammunnan tekniikasta. Toki mukana on pakollinen välineisuus mutta sekin liittyy jousen ja nuolien valintaan tauluammunnan näkökulmasta Kirjan ensimmäinen painos oli kokoelma artikkeleita, jotka oli julkaistu jo aiemmin *The Field* -lehdessä. Fordin kirjasta otettiin useita painoksia ja kiinnostavin niistä on vuoden 1887 versio, jonka on uudelleenkirjoittanut W. Butt Fordin teoksen

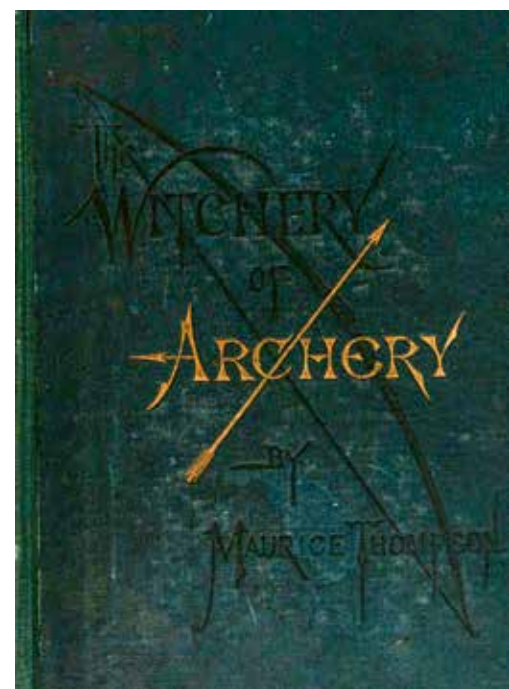
pohjalta. Butt on lisännyt jonkin verran uutta tietoa sekä tarkentanut Fordin näkemyksiä.

Ehdottomasti kattavin 1800-luvun lopun teos on C. J. Longmanin ja Col. H. Walrondin toimittama *Archery* vuodelta 1894. Kirja on monen kirjoittajan kokoelmateos erilaisista aiheista. Se on hyvin laaja niin sivumäärältään (lähes 600 sivua) kuin aiheiltaan. Kirja sisältää monia kiinnostavia yksityiskohtia jousiammunnan historiasta. Esimerkiksi taulukauhu mainitaan ensimmäisen kerran tässä teoksessa, samoin sulattoman nuolen testi. Mielenkiintoinen artikkeli on myös marjakuusijousen veistäminen aihioista valmiiksi jouseksi ammattimaisen jousenveistäjän näkökulmasta. Koko prosessi kesti noin viisi vuotta.

Yhdysvalloissa jousiammuntakirjallisuus sai alkunsa hyvin myöhään, vasta 1878, kun Maurice Thompson kirjoitti menestysteoksen *The witchery of archery*. Kirja johdatti käytännössä siihen, että jousiammunta saavutti suuren kansansuosion Yhdysvalloissa.

Sisällisodan jälkeen 1800-luvun lopussa, tuliaseiden pitäminen oli Yhdysvalloissa kansalaisilta kielletty, joten Thompsonin veljekset (Maurice ja Will H. Thompson) päättivät kokeilla jousella metsästämistä – ja onnistuivat siinä erinomaisesti. He kirjoittivat kokemuksistaan artikkeleita lehtiin (esimerkiksi *Forest & Stream*) sekä lopulta kirjan artikkeleiden saadessa suosiota. *The witchery of archery* oli poikkeava kirja – se ei ollut oikeastaan jousiammuntaopas vaan pikemminkin proosateos, kirja täynnä tarinoita erämaaelämästä, jousimetsästyksestä ja jousiammunnasta hyvin romanttisesta näkökulmasta. Vuotta myöhemmin, 1879, Thompsonin veljekset kirjoittivat Yhdysvaltain ensimmäisen varsinaisen jousiammuntaoppaan, *How to train in archery*. Maurice Thompsonin veli, Will H. Thompson menestyi loistavasti

Kuva 4. Thompsonin veljeksien *The witchery of archery*, ensimmäisen painoksen kansikuva vuodelta 1878.

Yhdysvaltain mestaruuskilpailuissa, voittaen mestaruuden viidesti sekä saaden kaksi pronssimitalia vuoden 1904 kesäolympialaisista. Hän oli myös yksi Yhdysvaltain jousiammuntaliiton (NAA – National Archery Association) perustajista.

The Archer's register

Mielenkiintoinen teossarja on *The Archer's register*, joka ilmestyi vuosittain vuosina 1864–1866 ja 1877–1915. Se oli jousiammunnan vuosikirja, johon kerättiin kilpailutuloksia niin Englannista, Yhdysvalloista kuin Euroopastakin, seuratietoja sekä artikkeleita erilaisista aiheista. Esimerkiksi Thompsonin veljekset, Ford sekä monet muut menestyneet jousiampujat kirjoittivat

Kuva 5. Horace A. Ford (1822-1880) oli aikansa tunnetuin ja paras jousiampuja. Hän voitti Englannin mestaruuden peräti 12 kertaa, joista 11 peräkkäin. Hän teki maailmanennätyksen kaksinkertaisella York roundilla vuonna 1857, peräti 1251 pistettä, joka kesti yl 70 vuotta. Fordin julkaisema teos "Archery, its theory and practise" oli tauluammuntatekniikan mullistava teos, johon oikeastaan koko moderni ammutekniikka pohjautuu. Fordin ammunta perustui nuolen kärjellä tähtäämiseen ja leuan alle ankkurointiin. Lisäksi hän keskittyi niin välineisiin kuin harjoitteluunkin hyvin perusteellisesti.

artikkeleita. Kirjasarja onkin todellinen aarre – osia on 42, jokaisessa lähes 200 sivua – täynnä jousiammunnan tilastotietoa!

THE ARCHER'S REGISTER (1864-1915). *Howell, James & Co., London. Toimittajat: 1864-1888, J. Sharpe; 1889-1897, F.T. Follett; 1898-1915, H. Walrond.]*

1800-luvun tärkeimmät jousikirjat:

ROBERTS, THOMAS (1801). *The English bowman: or, Tracts on archery; to which is added the second part of the Bowman's glory.* Omakustanne, London. 298 s.

WARING, THOMAS (1814). *A treatise on archery or, the art of shooting with the long bow.* Omakustanne, London. 67 s.

HASTINGS, THOMAS (1831). *The British archer, or, Tracts on archery.* R. Ackermann, London. 121 s.

TOXOPHILITE, OLD & ROBERT CRUIKSHAND (1833). *The archer's guide: containing full instructions for the use of that ancient and noble instrument the bow; directions for the choice of arrows; and all information essential to the attainment of theoretical proficiency in the graceful, manly, and fashionable pastime of archery: accompanied by a sketch of the history of the long-bow, whether as a weapon of war or an instrument of amusement.* T. Hurst, London. 178 s.

HANSARD, GEORGE AGAR (1841). *The book of archery: being the complete history and practice of the art, ancient and modern, interspersed with numerous interesting anecdotes, and an account of the existing toxophilite societies.* Henry G. Bohn, London. 456 s.

FORD, HORACE ALFRED (1856/1859). *Archery, its theory and practice.* 2. painos. J. Buchanan, London. 142 s.

THOMPSON, MAURICE (1878). *The witchery of archery: a complete manual of archery. With many chapters of adventures by field and flood, and an appendix containing practical directions for the manufacture and use of archery implements.* C. Scribner's Sons, New York, NY. 259 s.

THOMPSON, MAURICE & WILL H. THOMPSON (1879). *How to train in archery. Being a complete study of the York round.* E. I. Horsman, New York, NY. 54 s.

LONGMAN, CHARLES JAMES, HENRY WALROND & ET AL. (1894). *Archery.* Longmans & Company, London. 589 s.

Jousikirjallisuus 1900–1949

Jousiammuntakirjallisuuden kulta-aikaa 1900-luvun alussa olivat 20- ja 30-luvut. Silloin julkaistiin monia merkittäviä teoksia, toista sataa pienempää kirjasta, sekä tietenkin uusintapainoksia vanhoista klassikoista. Mielenkiintoista on, että 1900-luvun alussa lähes kaikki jousiammuntakirjallisuus julkaistiin Yhdysvalloissa – Englannissa ei julkaistu ainuttakaan merkittävää teosta. Viimeinen merkittävä englantilainen teos oli Longmanin ja Walron-din *Archery* vuodelta 1894. Toki Englannissakin julkais-tiin joitakin jousiammuntakirjoja mutta ne olivat lähinnä pieniä oppaita ja uusintapainoksia vanhoista teoksista.

Kirjojen painosmäärät olivat pieniä 1800- ja 1900-lu- vuilla, useimmiten joitakin satoja. Siksi monesta kirjasta otettiin tarvittaessa uusia painoksia. Painosmäärän perus- teella 1900-luvun alun suosituin kirja oli luultavasti *The flat bow* (1936), josta otettiin kaikkiaan 12 painosta vuo- teen 1953 mennessä. *The flat bow* on muutenkin merkit- tävä kirja. Se oli ensimmäin jousenrakennusopas, jossa kerrottiin lattajousen rakentamisesta. Aikaisemmin jok- seenkin jokainen jousenrakennusopas kertoi perinteisen englantilaisen pitkäjousen rakentamisesta. Hunt opasti kirjassaan myös käyttämään paikallisia puita, kuten va- leakaasia ja hikkoria, jousen materiaalina, toki mainiten marjakuusen ja osagen paremmuuden (jotka olivat myös paikallisia puita!).

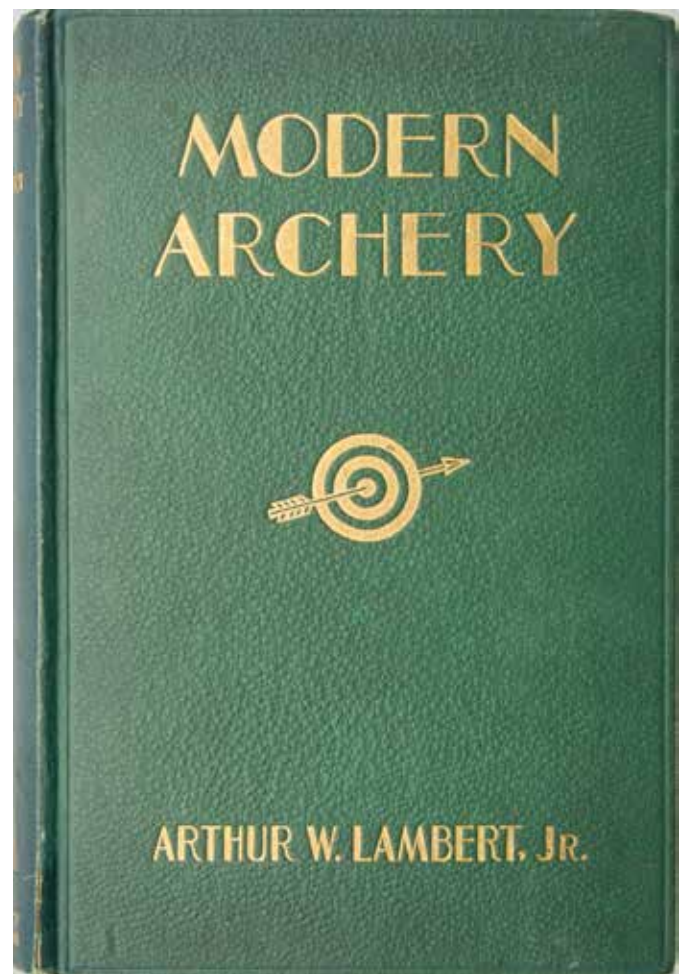
1900-luvun alun kirjoissa on nähtävissä selvästi jakau- tuminen erilaisiin lajityyppeihin. Esimerkiksi Stemmler- in, Duffin, Shanen ja Huntin (sekä monta muuta pienempää kirjaa) kirjat ovat jousenrakennusoppaita. Lambert, Reichart ja Rounsevelle (sekä monet muut) kir- joittivat taas lähinnä jousiammuntaoppaita.

Tärkeä kirjailija oli yhdysvaltalainen Robert Potter El- mer (1877-1951). Hän kirjoitti peräti neljä laajaa teosta, niin jousiammunnan historiasta kuin ammutatekniikas- takin. Lukemalla Elmerin koko tuotannon saa kattavan käsityksen länsimaisen jousiammunnan lähihistoriasta. Elmer kirjoittaa tarkasti ja hyvin yksityiskohtaisesti mutta valitettavasti hän ei käyttänyt lainkaan lähdeviitteitä. Kir- joissa onkin monia kiinnostavia yksityiskohtia ja viittauk- sia historiaan mutta aina ilman mitään lähdeviitettä. Hän esimerkiksi mainitsee teoksessaan *Target archery* (1946), puolihuolimattomasti, että nuolihyllyä olisi käytetty jou- sissa säännöllisesti jo 1800-luvulla. Mitään tukea väitteel- le ei ole valitettavasti vielä löytynyt. Esimerkiksi missään tunnetussa 1800-luvun jousessa ei ole nuolihyllyä. Elmer oli myös aikanaan menestynyt jousiampuja ja hän voit- ti Yhdysvaltain mestaruuden viidesti, American round -mestaruuden kolmesti ja York round -mestaruuden

yhden kerran. Pituusammunnan mestaruuden hän voitti kolme kertaa.

Kiinnostava teos hieno ajankuva 1920-luvun jousiam- munnasta on A. W. Lambertin *Modern archery* (1929), jo- ka keskittyy erityisesti ammutatekniikkaan. Se on Fordin kirjan (1856) jälkeen tärkein jousiammuntaopas ja siinä onkin nähtävissä paljon modernin ammutatekniikan piirteitä. Lambert ottaa esimerkiksi esille pitoajan merki- tyksen. Aiemmin kaikissa ammuntaoppaissa on kerrottu, että jouta ei saa pitää täydessä vedossa yhtään pitempään kuin on välttämätöntä. Lambert mainitsee, että aluksi hän keräsi kilpailuissa hämmästyneitä katseita pitäessään jouta täydessä vedossa niin pitkään kuin oli tarpeellista hyvään tähtäämiseen. Myöhemmin tapa yleistyi, koska se osoittautui toimivaksi.

Kuva 6. Arthur Lambert - Modern archery (1929) lienee oman aikansa paras jousiammuntakirja. Fordin mullistavan teoksen jälkeen se vie tauluammunnan tekniikan aivan uudelle tasolle. Lambert esimerkiksi keskittyy paljon tähtäimen oikeaan käyt- töön, toki mainiten, että ilman tähtäimiä pääsee aivan yhtä hy- vään, joskus jopa parempaan lopputulokseen.

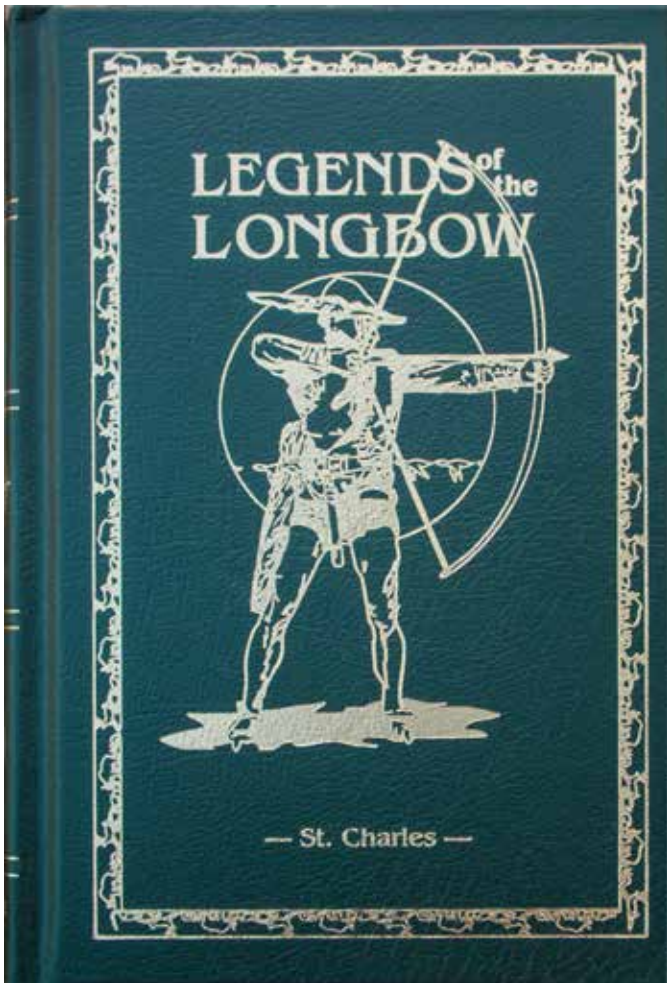

Ye Sylvan Archer

Ye Sylvan Archer -lehti ilmestyi Yhdysvalloissa vuosina 1927–1933 ja 1935–1943, keskimäärin joka toinen kuukausi. Yhdysvalloissa ilmestyi 1920–1940 -luvulla muitakin jousiammuntalehtiä mutta Ye Sylvan Archer oli tunnetuin ja pisimpään ilmestynyt. Lehdet ovat sisältönsä todellinen aarre ja kerrassaan uskomaton ikkuna puujousiammunnan kulta-aikaan Yhdysvalloissa.

Alkuperäisiä *Ye Sylvan Archer* -lehtiä on lähes mahdollista hankkia. Täydellisiä, kaikki lehdet sisältäviä kokonaisuuksia arvioidaan olevan jäljellä noin 20 kappaletta. Onneksi Derrydale Press on kerännyt kaikki lehdet kattavaksi kokonaisuudeksi ja julkaissut seitsenosaisen kirjasarjan, joka sisältää kaikki lehdet. Yksittäisiä kirjoja on harvakseltaan myynnissä ja kokonaisuus maksaa noin 400–500 euroa.

YE SYLVAN ARCHER (1927-1934). *Ye Sylvan Archer -lehti.* *Ye Sylvan Archer Pub. Co., Corvallis, OR.*

Kuva 7. *Legends of the longbow*-sarjan kaikissa kirjoissa on täsmälleen samanlainen kansi - vihreää nahkaa ja kullatut tekstit.

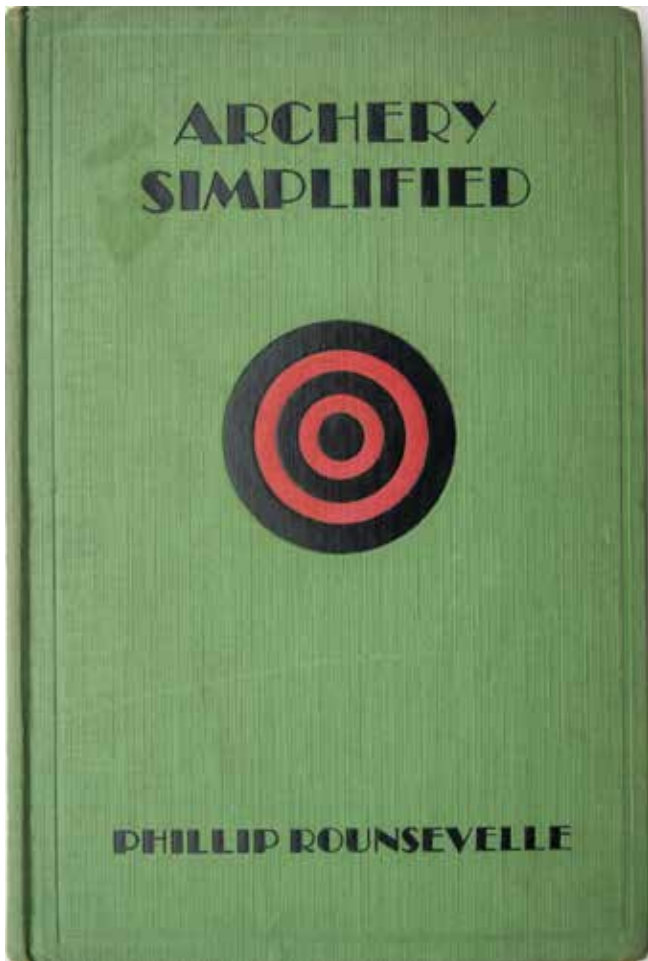
Legends of the longbow

Legends of the longbow on 29-osainen kirjasarja, jonka on julkaissu The Derrydale Press vuonna 1993. Kirjasarjan kirjat on tehty todella upeasti – kannet on päällystetty vihreällä nahalla ja kansitekstit kullattu. Jokaista kirjaa on painettu 1250 kappaletta, joista osa on numeroitu. Yhden kirjan keskihinta on noin 50–100 euroa.

Kirjoista osa on vanhojen teosten uusintapainoksia ja osa on itsenäisiä, uusia kokoomateoksia vanhoista julkaisuista. Esimerkiksi *Ye Sylvan Archer* -lehdet on julkaistu osana tätä kirjasarjaa. Sarjaan onkin kerätty tärkeimmät jousiammuntakirjallisuuden klassikot.

Kirjasarjaan kuuluu seuraavat kirjat:

- *Archery (Longman and Walrond)*
- *A Study of Bows and Arrows (Saxton Pope)*
- *The Witchery of Archery (Maurice Thompson)*
- *Target Archery: With a History of the Sport in America (Robert Elmer)*
- *Archery, the Technical Side (Hickman, Nagler and Klopsteg)*
- *Toxophilus (Roger Ascham) & Archery, its Theory and Practice (Horace Ford)*
- *Turkish Archery (Paul Klopsteg) & Modern Methods in Archery (Reichart and Keasy)*
- *Book of the Longbow (Robert Elmer)*
- *Hunting the Hard Way (Howard Hill)*
- *Wild Adventure (Howard Hill)*
- *Archery (Robert Elmer)*
- *Hunting With the Bow and Arrow (Saxton Pope)*
- *American Archery (Robert Elmer)*
- *Fred Bear's Field Notes (Fred Bear)*
- *The Archer's Craft (Adrian Hodgkin)*
- *The Book of Archery (George Hansard)*
- *Sagittarius (Bob Swinehart)*
- *The Complete Book of the Bow and Arrow (Howard Gillelan)*
- *Ishi in Two Worlds (Kroeber)*
- *A Bibliography of Archery (Lake and Wright)*
- *The Grey Goose Wing (E.G. Heath)*
- *The Adventurous Bowmen (Saxton Pope)*
- *Ye Sylvan Archer, Vol. I*
- *Ye Sylvan Archer, Vol. II*
- *Ye Sylvan Archer, Vol. III*
- *Ye Sylvan Archer, Vol. IV*
- *Ye Sylvan Archer, Vol. V;*
- *Ye Sylvan Archer, Vol. VI*
- *Ye Sylvan Archer, Vol. VII*

Kuva 8. Robert Potter Elmer (1877-1951) oli 1900-luvun alkupuoliskon tärkein jousikirjailija. Hän kirjoitti neljä merkittävää teosta, joista laajin on kirja "Target archery". Hän toimi NAA:n presidenttinä 1914-1920 ja jousiammunnan "Hall of Fame" hänet nimettiin vuonna 1973. Yhdysvaltain mestaruuden hän voitti viidesti.

Kuva 9. Phillip Rounsevelen *Archery simplified* (1931) oli ensimmäinen perusteellinen jousiammunnan alkeisopas. Se esiteli selkeästi ja kuvin kaikki olennaisimmat ammutekniikan piirteet.

1900-luvun alun tärkeimmät jousikirjat:

- ELMER, ROBERT POTTER (1917).** *American archery: a vade mecum of the art of shooting with a long bow.* National Archery Association of the United States, Columbus, OH. 312 s.
- POPE, SAXTON TEMPLE (1923).** *Hunting with the Bow & Arrow.* G.P. Putnam's Sons: New York & London. 257 s.
- ELMER, ROBERT POTTER (1926).** *Archery.* The Penn Pub. Co., Philadelphia. 456 s.
- STEMMLER, LOUIS EDWARD (1926/1927).** *Making bows and arrows.* 2. korjattu painos. L. H. Stemmler and co., 58 s.
- DUFF, JAMES, EDWARD CAVE & G. P. HAYNES (1927).** *Bows and arrows: how they are best made for all kinds of target shooting, including chapters on shooting, accessories and competitions.* Macmillan, New York, NY. 173 s.
- ELMER, ROBERT POTTER & CHARLES ALLEN SMART (1929).** *The book of the long bow.* Doubleday, Doran & Co. Garden City, NY. 206 s.
- LAMBERT, ARTHUR WILSON (1929).** *Modern archery: a text book on the art of shooting for accuracy with the bow and arrow.* A. S. Barnes & Company, New York, NY. 306 s.
- ROUNSEVELLE, PHILLIP (1931).** *Archery simplified.* A. S. Barnes. New York, NY. 120 s.
- HUNT, W. BEN & JOHN J. METZ (1936).** *The flat bow.* Milwaukee Bruce Pub. Co., New York, NY. 64 s.
- CRAFT, DAVE & CIA WALLACE CRAFT (1936).** *The teaching of archery.* A. S. Barnes and Company, New York, NY. 82 s.
- REICHART, NATALIE & GILMAN KEASEY (1936).** *Modern methods in archery; a text for students and teachers in fundamentals of target archery.* A. S. Barnes & Company, New York, NY. 132 s.
- SHANE, ADOLPH (1936).** *Archery tackle; how to make and how to use it.* Manual Arts Press, Preoria, IL. 112 s.
- GORDON, PAUL HERMAN (1939).** *The new archery: hobby, sport, and craft.* D. Appleton-Century Company. New York, NY. 423 s.
- ELMER, ROBERT POTTER (1946).** *Target archery, with a history of the sport in America.* A. A. Knopf, New York, NY. 524 s.
- HICKMAN C. N., FORREST NAGLER & PAUL E. KLOPSTEG (1947).** *Archery, the technical side.* National field archery association, Milwaukee, WI. 281 s.
- KLOPSTEG, PAUL E. (1947).** *Turkish archery and the composite bow; a review of an old chapter in the chronicles of archery and a modern interpretation.* 2. korjattu painos. Omakustanne, Evanston, IL. 187 s.

Jousikirjallisuus 1950-luvulta alkaen

Puujousien valtakausi kirjallisuudessa päättyi 1950-alussa, kun Fred Bear patentoi lasikuitulaminaattijousen vuonna 1946 (US2613660, patenttihakemus jätetty 15.2.1946). Siirtymäaikana, 1940-luvulla jousen rakentamisessa käytettiin muitakin materiaaleja kuin puuta, kuten alumiinia ja erilaisia keinoitekoisia komposiitteja. Ne toimivat enemmän tai vähemmän hyvin ja vasta lasikuitu muutti jousenrakentamisen täysin. Lopullisesti lasikuitujouset valloittivat jousimaailman 1950-luvun alussa.

Sen jälkeen puujouset esiintyivät vielä jonkin aikaa 1950-luvun jousikirjallisuudessa. Joissakin kirjoissa kerrotaan vielä puujousen veistämisestä mutta lähinnä kirjat olivat ammuntaoppaita. 1960-luvulla puujouset katosivat kirjallisuudesta jokseenkin täysin. Jos puujousista jotain kirjoitettiin, niin asia liittyi aina historiaan, useimmiten englantilaiseen jousiammuntahistoriaan. Puujousikirjallisuuden uusi aika alkoi käytännössä vasta *Traditional bowyer's bible* -kirjasarjan ensimmäisen osan julkaisun myötä vuonna 1993. Myöhemmin, 2000-luvulla onkin julkaistu runsaasti erilaista kirjallisuutta, jossa puujouset ja luonnonmaterialijouset ovat pääosassa.

Puujousien katoaminen kirjallisuudesta loi samalla tilaisuuden säännöllisesti ilmestyville lehdistä. Kaksi

tärkeintä historiallisiin jousiin, nuoliin ja jousiammuntaan keskittyntä lehteä ovat Primitive Archer ja Society of Archer Antiquariesin vuosittain julkaisema laaja vuosikirja.

Primitive Archer -lehti

Primitive archer on nykyisin ainoa säännöllisesti ilmestyvä, puujousiin ja puujousiammuntaan keskittynyt lehti. Lehdessä julkaistaan artikkeleita jousen veistämisestä, jousimetsästyksestä, piin iskennästä sekä muista primitiivisistä taidoista, pääpaino on toki jousissa. Primitive Archer -lehti ilmestyi ensimmäisen kerran vuonna 1992 ja on sen jälkeen ilmestynyt säännöllisesti, aluksi neljä kertaa vuodessa ja myöhemmin kuusi kertaa vuodessa.

<http://www.primitivearcher.com/>

Society of Archer Antiquaries

Erittäin kiinnosta julkaisu on englantilaisen Society of Archer Antiquariesin julkaisema vuosikirja. Se on ilmestynyt säännöllisesti jo vuodesta 1958 lähtien. Jokaisessa vuosikirjassa on noin 50–100 sivua ja ne ovat täynnä kiinnostavia ja erinomaisia artikkeleita jousien, nuolien ja jousiammunnan historiasta.

<http://www.societyofarcher-antiquaries.org/>

Tärkeimmät 1950-luvun alun kirjat kirjat, joissa puujousilla on vielä jonkinlainen asema:

BURKE, EDMUND (1954). *Archery handbook*. Arco Pub., Co., New York, NY. 142 s.

BURKE, EDMUND (1957). *The history of archery*. Morrow, New York, NY. 224 s.

FORBES, THOMAS A. (1955). *A guide to better archery*. The Stackpole Company, Harrisburg, PA. 307 s.

GRIMLEY, GORDON (1958). *The book of the bow*. Putnam, London. 242 s.

HODGKIN, ADRIAN ELIOT (1951). *The archer's craft*. Faber & Faber, London. 222 s.

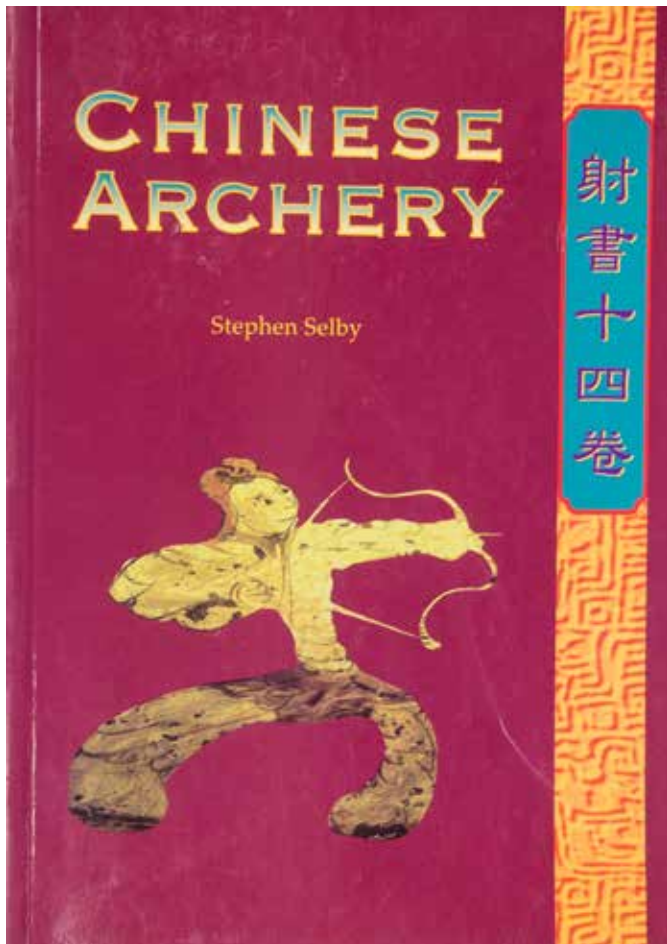
Jousiammunta maailmalla

Jousiammunnan historiasta ja perinteistä maailmalla – muusta kuin englantilaisesta jousiammuntaperinteestä – on kirjoitettu valitettavan vähän. Etnografioita, joissa jousiammuntaa ja välineitä esitellään enemmän tai vähemmän muun aineiston seassa, julkaistaan silloin tällöin tieteellisissä aikakauslehdissä. Ne ovat useimmiten valitettavasti tavallisen harrastajan ulottumattomissa.

Muutamista kirjoista löytyy kyllä jonkinlaista tietoa jousiammuntaperinteistä eri puolilla maailmaa. Esimerkiksi *Traditional Bowyer's Bible* -sarja antaa kohtuullisen yleiskuvan jousiammunnasta niin Aasiassa, Afrikassa kuin muuallakin maailmassa.

Kiinnostava teos on *Traditional Archery from Six Continents*, joka esittelee erilaisia jousia ja nuolia eri puolilta maailmaa erinomaisin värikuvin. Kirja perustuu jo edesmenneen jousiammunnan suurmiehen Charles Graysonin keräämään valtaavaan jousiammunta-aiheiseen kokoelmaan.

Kuva 10. Stephen Selbyn *Chinese Archery* on perusteellisin Kiinan jousiammunnann historian syventävä teos. Kuvia on vähän mutta teksti on hyvin kiinnostavaa.

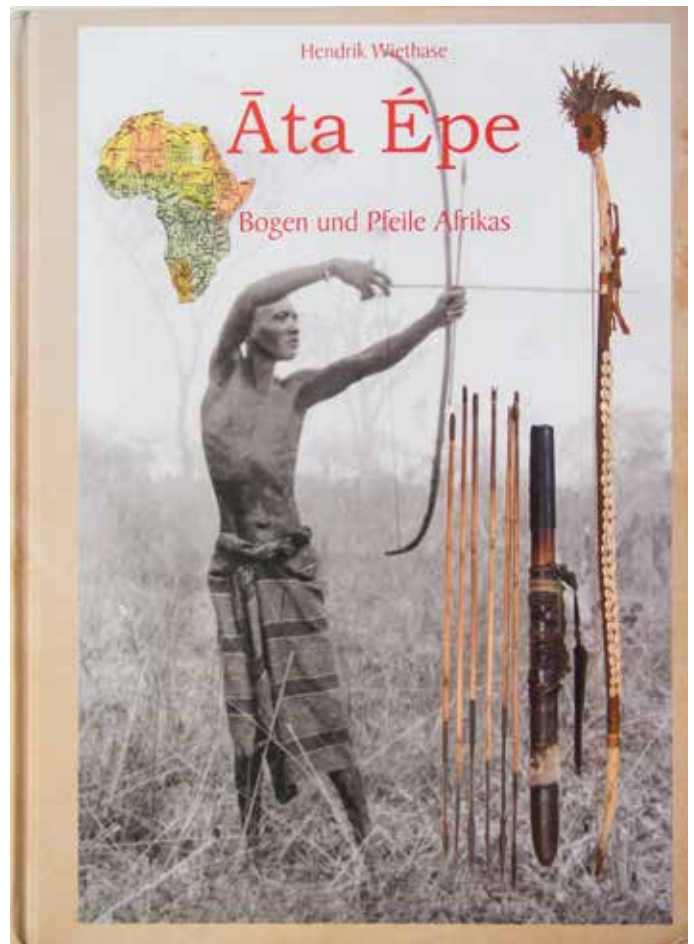

Upea teos on Hendrik Wiethase kirjoittama *Āta Épe: die Bogen und Pfeile Afrikas* (2007), joka on paras esitys Afrikan jousista, nuolista ja jousiammunnasta. Teos perustuu pitkälti etnografiseen aineistoon 1800-luvulta mutta se sisältää materiaalia myös uudemmista lähteistä. Lisäksi kirjassa on paljon värikuvia eri museoiden kokoelmissa olevista afrikkalaisista jousista.

Monet eri maailmankolkkien jousia ja jousiammuntaa käsittelevät teokset ovat ainutlaatuisia, eikä vastaavaa sisältöä voi löytää muista kirjoista. Esimerkiksi Korean jousiammuntaperinnettä käsittelevä teos *”Korean traditional archery”* on yksinkertainen kirjanen silti upea tietopaketti aiheesta.

Monet vähän vanhemmista kirjoista, kuten *”Brazilian Indian archery”* ja *”Indian archery”* ovat myös vaahtimattoman oloisia teoksia. Mutta niissäkin sisältö on

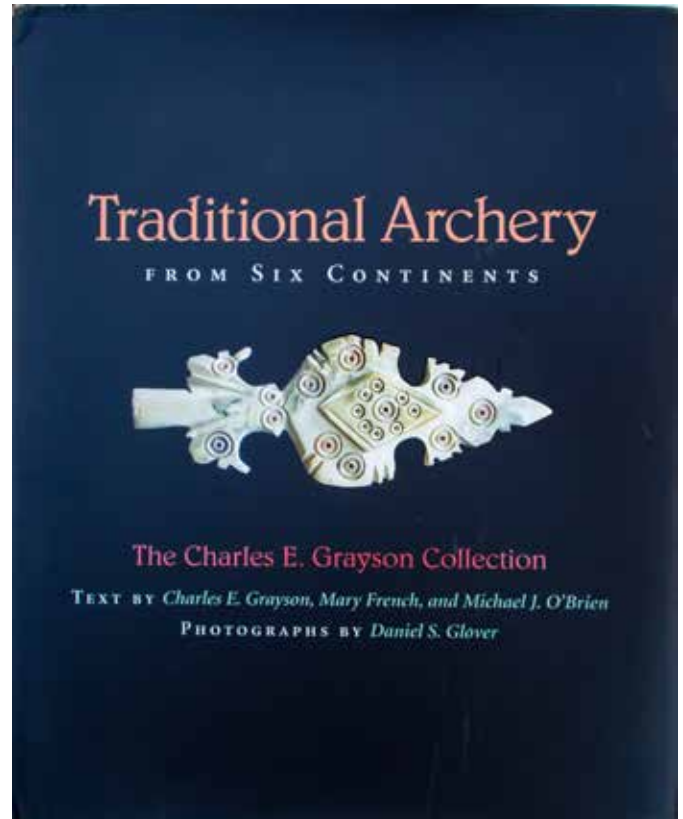
Kuva 11. Hendrik Wiethasen kirjoittama *Āta Épe: die Bogen und Pfeile Afrikas* (2007) lienee ainoa kattava teos Afrikan jousista.

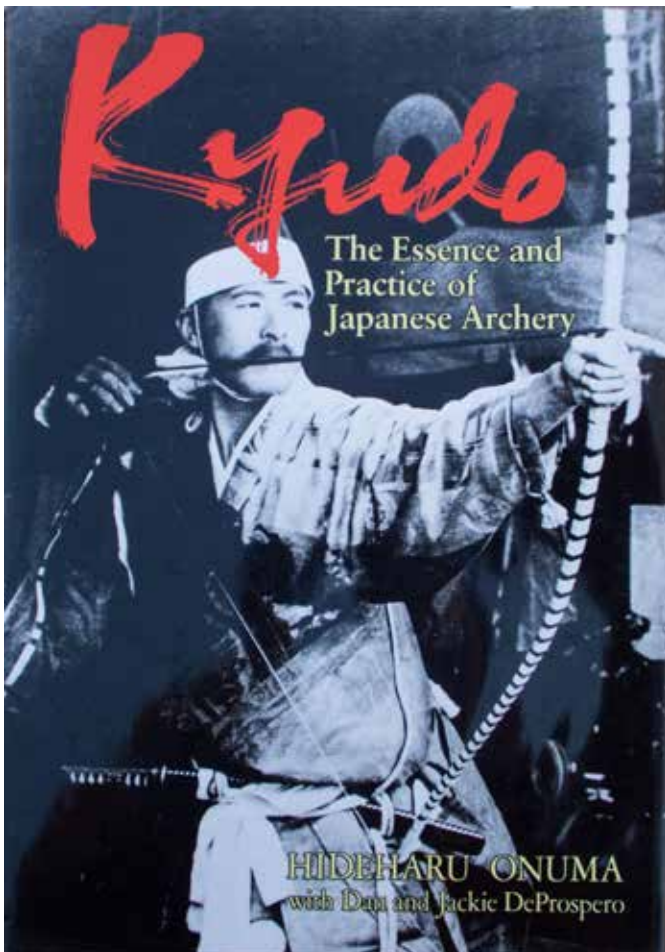
jotain aivan muuta - vastaavaa tietoa ei voi löytää mistään muualta.

Japanilaisesta jousiammunnasta, erityisesti kyudosta on kirjoitettu valtavasti, onhan se nykyisin suosittu jousiammunnan muoto. Varsinaisia japanilaisen jousiammunnan historiategoksia ei ole käännetty länsimaisille kielille, vaikka useimmissa kyudo-kirjoissa toki kerrotaan kyudon historiasta.

Kuva 12. Kirja ”Traditional archery from six continents on pikemminkin kuvakirja - kuvia on runsaasti mutta tekstiä vähän.

Kuva 13. Kirja ”Kyudo” on erinomainen perusteos kyudosta sekä japanilaisen jousiammunnan historiasta.

Jousiammunta maailmalla

DUVERNAY, THOMAS A. & DUVERNAY, NICHOLAS Y. (2007). *Korean traditional archery.* Handong Global University, Pohang. 207 s.

GRAYSON, CHARLES E. & MARY FRENCH & MICHAEL J. O'BRIEN (2007). *Traditional archery from six continents: the Charles E. Grayson Collection.* University of Missouri Press, Columbia, MO. 256 s.

HEATH, E. G. & VILMA CHIARA (1977). *Brazilian Indian archery: a preliminary ethno-toxological study of the archery of the Brazilian Indians.* Simon Archery Foundation, Manchester. 188 s.

JUNKMANN, JÜRGEN (2013). *Pfeil und Bogen: von der Altsteinzeit bis zum Mittelalter.* Verlag Angelika Hörnig, Ludwigs-hafen. 413 s.

ONUMA, HIDEHARU, DAN DEPROSPERO & JACKIE DEPROSPERO (1993). *Kyudo: the essence and practice of Japanese archery.* Kodansha International Ltd., Tokyo. 160 s.

PANT G. N. (1978). *Indian archery.* Agam Kala Prakashan, Delhi. 416 s.

SELBY, STEPHEN (2000). *Chinese archery.* Hong Kong University Press, Hong Kong. 418 s.

WIETHASE, HENDRIK (2007). *Äta Épe: die Bogen und Pfeile Afrikas.* Wiethase, German. 192 s.

Lähi-idän kirjallisuus

Lähi-idän historiallinen jousikirjallisuus muodostaa kiinnostavan kokonaisuuden, joka on samalla upea ikkuna komposiittijousien maailmaan. Lähi-Idän jousiammunnalla on pitkät perinteet ja se näkyy myös alueen kirjallisuudessa. Jousiammunnan merkitys näkyy hyvin siinä, että Lähi-Idässä on julkaistu aiheeseen liittyvää kirjallisuutta jo ennen ensimmäistäkään Eurooppalaista jousikirjaa.

Arabian ja Turkin alueen jousiammunnasta on käännetty englanniksi kolme vanhaa teosta. Kaikissa on arvokasta tietoa niin jousista, välineistä kuin ammutekniikasta. Vanhojen klassikoiden lisäksi Klopstegin *Turkish archery and the composite bow* (1934) on hyvä yleisesitys aiheesta. Uutta kirjallisuutta edustava Karpowiczin kirja *Ottoman Turkish bows: manufacture and design* (2008) on taas ainoa ja onneksi loistava käsikirja turkkilaisen sarvi-jänne-komposiittijousen rakentamiseksi.

Ensimmäinen eurooppalainen julkaisu Lähi-idän jousista ja jousiammunnasta oli Joseph Hammer-Purgstallin *Über Bogen und Pfeil, den gebrauch und die verfertigung derselben bei den Arabern und Türken* (1852). Se perustuu Mustafa Kanin teokseen *Telhis-i resa'il ür-rümät* vuodelta 1847. Latham ja Paterson (1970, s. xxxiii) kuitenkin toteavat, että teos on pettymys. Kuvat ovat hienoja mutta Hammer-Purgstall keskittyy lähinnä jousiammunnan uskonnollisiin ja sosiaalisiin merkityksiin. Jousiammunnan tekniikan kuvaus jää vajavaiseksi ja osittain virheelliseksi.

Seuraava teos on Joachim Heinin väitöskirja *Bogenhandwerk und Bogensport bei den Osmanen* vuodelta 1923. Työ perustuu myös Mustafa Kanin teokseen *Telhis-i resa'il ür-rümät* vuodelta 1847. Vaikka työ oli hyvä, se kärsi samoista puutteista kuin Hammar-Purgstallin teos – Heinilla ei ollut kokemusta jousiammunnasta.

Kolmas tärkeä teos Lähi-idän jousista ja jousiammunnasta oli Paul Klopstegin *Turkish archery and the composite bow* vuodelta 1934. Yhdysvaltalainen fyysikko ja jousiampuja Klopsteg oli saanut haltuunsa Kanin teoksen mutta onnistui tulkitsemaan siitä lähinnä otsikon. Onnekseen hän löysi kuitenkin Hammer-Purgstallin sekä Heinin teokset, joiden lukeminen saksantaitoisena oli helppoa. Lopulta hän julkaisi analyttisen teoksensa *Turkish archery and the composite bow* (Klopsteg 1963). Sadan kappaleen painos myytiin nopeasti loppuun ja Klopsteg kirjoittikin siitä uuden, laajennetun version, joka julkaistiin vuonna 1947, juuri sopivasti tasan sata vuotta Kanin teoksen julkaisemisen jälkeen. Kuten ensimmäinenkin painos, uusi 300 kappaleen painos

myytiin nopeasti loppuun. Derrydale Press on julkaissut Klopstegin teoksen ensimmäinen (1937) painoksen uusintapainoksena vuonna 1992 *The Legends of the Longbow* -sarjassa.

Vaikka Mustafa Kani kirjoitti teoksensa pitkälti omien kokemustensa ja jousiampujan taitojensa pohjalta, hän käytti lähteinä myös vanhoja käsikirjoituksia. Jo silloin tutkijat kärsivät samoista ongelmista kuin nykyään – vanhojen käsikirjoitusten tulkinnan vaikeudesta. Vieraan kielen ymmärtäminen ei ole aina yksiselitteistä, lisäksi kieli muuttuu. Siksi Kanin teoksessakin on virheitä, jotka perustuvat vanhojen käsikirjoitusten väärinymmärtämiseen – ja nämä virheet siirtyivät sitten eteenpäin Hammer-Purgstallin ja Heinin teoksiin (Latham & Paterson 1970, s. xxxiii). Kani käytti yhtenä lähteenä esimerkiksi Taybugha al-Ashrafi al-Baklamishi al-Yunanin teosta *Kitab Ghunyat at-Tullab fi Ma'rifat Rami an-Nushshab*, jota on käytetty lähteenä myös teoksessa *Kitāb fi 'ilm an-nuṣṣāb* (1368).

Kitāb fi 'ilm an-nuṣṣāb

Teos *Kitāb fi 'ilm an-nuṣṣāb* on nykytiedon mukaan yksi vanhimmista tunnetuista jousiammuntaa käsittelevistä teoksista. Alkuperäinen teos on kirjoitettu olettavasti vuonna 1368. Kirjoittaja on jäänyt tuntemattomaksi, mutta oletetaan, että se on kirjoitettu mamelukien hallitsemassa Egyptissä. Teos perustuu vanhoihin arabialaisiin käsikirjoituksiin. Tärkein lähde teokselle on ollut Taybugha al-Ashrafi al-Baklamishi al-Yunanin teos *Kitab Ghunyat at-Tullab fi Ma'rifat Rami an-Nushshab*, joka käsittelee sotataitoja. Kirja on kirjoitettu Lähi-idässä käytetyllä, jo kadonneella turkin kielen sukuisella *kipchak*-kielellä. Käsikirjoituksesta tunnetaan vain yksi täydellinen kappale,

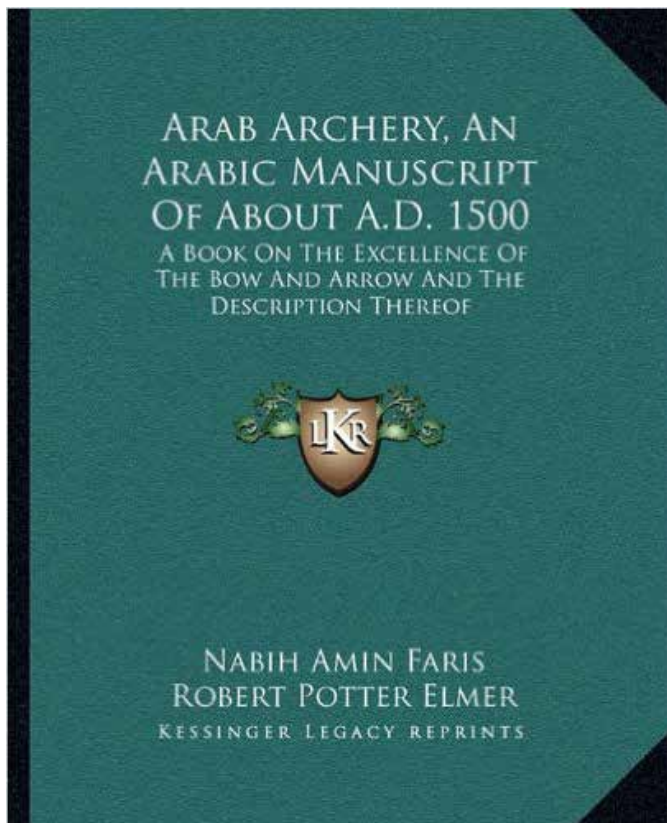
Kuva 14. Aukeama kirjasta *itāb fi 'ilm an-nuṣṣāb*.

jota säilytetään Istanbulissa Beyazit-kirjastossa (Öztopçu 2002). Teoksen nimi englanniksi käännettynä on *A Book on the Knowledge of Arrows*.

Teoksesta *Kitāb fi `ilm an-nuṣṣāb* on julkaistu englanninos vuonna 1970 nimellä *Saracen archery* (Latham & Paterson). Vuonna 2002 Kurtuluş Öztopçu julkaisi teoksen *A 14th Century archery treatise in Mamluk-Kipchak*, joka sisältää alkuperäisen, arabiaksi kirjoitetun käsikirjoituksen näköispainoksen, translitteroidun tekstin kipchak-kiellä, sekä tekstin käännöksen turkiksi ja englanniksi. Kirja on tehty erinomaisesti.

Kuva 15. Teoksen Kitāb fi bayān fadl al-qaws w-al-sahm wa-awsāfihima käännös "Arab archery". Teos on vapaa tekijänoikeuksista, joten siitä on otettu monia uusintapainoksia.

Kitāb fi bayān fadl al-qaws w-al-sahm wa-awsāfihima

Kitāb fi bayān fadl al-qaws w-al-sahm wa-awsāfihima on yksi maailman ensimmäisistä jousiin ja jousiammuntaan liittyvä käsikirjoitus, noin 1200-luvulta. Sen on kirjoittanut marokkolainen Abū Muhammad Jamāl al-Dīn Ibn Maymūn. Teoksen nimi on englanniksi käännettynä suunnilleen *A Book on the Excellence of the Bow and Arrow*.

Nabih A. Faris ja Robert P. Elmer käänsovät ja julkasivat teoksen englanniksi vuonna 1945 nimellä *Arab archery*. Se lienee nykyisin tunnetuin Lähi-Idän jousiammuntaa käsittelevä teos. Faris ja Elmer käyttivät käännöksessään 1500-luvulta peräisin olevaa käsikirjoituksen kopiota, josta puuttui ensimmäinen sivu ja samalla myös tekstin nimi ja tekijä. Käsikirjoituksesta tunnetaan kolme kopiota. Farisin ja Elmerin käyttämä kappale, josta puuttuu etusivu, on Baltimoressa, Yhdysvalloissa. Kaksi muuta kopiota ovat Istanbulissa, Turkissa. Niissä on etusivu tallella ja tekijä ja otsikko ovat luettavissa.

Ranskalainen Shihab Al-Sharraf kirjoitti vuonna 1989 väitöskirjan (*L'archerie Mamluke (648-924 1250-1517)*, Université de Paris Sorbonne), jonka perusteella *Kitāb fi bayān fadl al-qaws w-al-sahm wa-awsāfihima* onkin marokkolaisen Abū Muhammad Jamāl al-Dīn Ibn Maymūn, 1200-luvulla kirjoittama teos. Hän viittaa yhteen tunnetuista käsikirjoituksista, jossa kansilehti on tallella ja joka oli Farisille ja Elmerille tuntematon.

Telhis-i resa'il őr-rümāt

Kolmas tunnettu Lähi-Idän jousiammuntaperinteeseen liittyvä teos on Mustafa Kanin *Telhis-i resa'il őr-rümāt* vuodelta 1847. Mustafa Kani kirjoitti teoksensa sultaani Mahmud II pyynnöstä. Kani oli tunnustettu jousiampuja ja tehtävä sopi hänelle hyvin.

Teos on tärkein ottomaanien ajan kuvaus jousiammunnasta ja erityisesti pituusammunnasta. Kirjassa on myös tarinaa jousenrakentamisesta. Kani ei kuitenkaan ollut jousenrakentaja, joten hän keräsi siihen liittyvän materiaalin muualta, joka näkyy epätarkkuutena tekstissä. Hän käytti myös vanhoja lähteitä mutta tekstistä ei voi aina päätellä, mikä on Kanin omaa selitystä ja mikä lainausta vanhoista teksteistä.

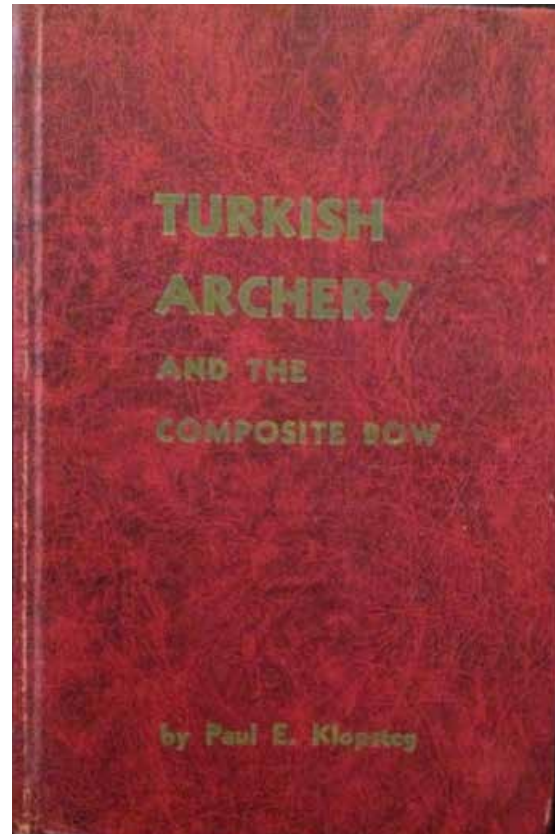
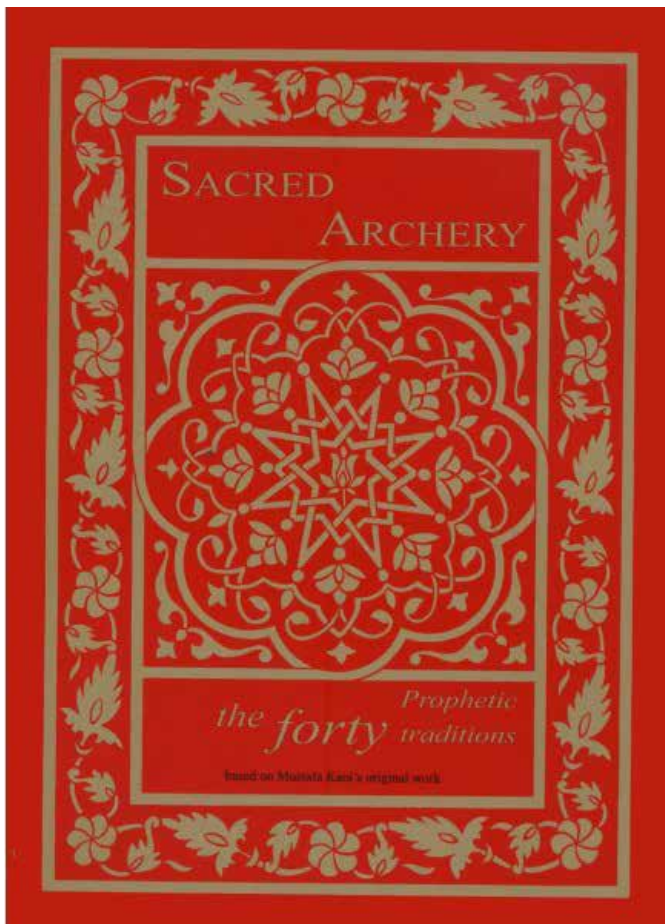
Paul E. Klopstegin kirja *Turkish archery* perustuu Heinin saksankieliseen tutkimukseen ja osittaiseen käännökseen Mustafa Kanin kirjasta. Lisäksi Kanin kirja on käännetty englanniksi ja julkaistu nimellä *Sacred archery: the forty prophetic traditions*.

Muita teoksia

Kolme edellä mainittua teosta eivät suinkaan ole ainoita käsikirjoituksia, jotka liittyvät Lähi-idän jousiammuntaan. Nykyisin tunnetaan monia kirjoituksia, joissa jousiammunta on yksi osa teosta. Esimerkiksi monet sotataidon käsikirjat käsittelevät jousiammuntaa. Lisäksi esimerkiksi kirjan *Saracen archery* johdannossa mainitaan kolme tunnettua käsikirjoitusta, joissa jousiammunta on olennaisesti mukana.

Teos ”A bibliography of archery” (Lake & Wright 1974) tuntee ainakin 95 erilaista Lähi-idän jousiammuntaan liittyvää teosta, kun lasketaan mukaan kaikki versiot. Erilaisia teoksia on siis kymmeniä ja vain muutama niistä on käännetty!

Kuva 16. Mustafa Kanin *Telhis-i resa'il ür-rümât* on käännetty englanniksi nimellä ”*Sacred archery*”.

Kuva 17. Klopstegin ”*Turkish archery*” on nykyisin vaikeasti hankittavissa oleva harvinaisuus. Kirjassa on kaksi osaa, joista toinen liittyy komposiittijousiin ja toinen yleisesti jousiammuntaan.

Lähi-Idän jousikirjallisuus

LATHAM, J. D., W. F. PATERSON & TAYBUGHĀ (n. 1368/1970). *Saracen Archery: an English version and exposition of a Mameluke work on archery (ca. A.D. 1368).* Holland P., London. 219 s.

FARIS, NABIH AMIN & ROBERT POTTER ELMER (n. 1200/1945). *Arab archery. An Arabic manuscript of about A.D. 1500, "A book on the excellence of the bow & arrow" and the description thereof.* Princeton University Press, Princeton, NJ. 182 s. Käännetty Abū Muhammad Jamāl al-Dīn Ibn Maymūn teoksesta ”*Kitāb fi bayān fadl al-qaws w-al-sahm wa-awsāfihima*”.

EFFENDI, K. ABDULLAH, MUSTAFA KANI, A. R. M. RAINES, S. A. KHAN & RADHIA SHUKRULLAH (n. 1550/2005). *Sacred archery: the forty prophetic traditions.* Himma Press. 200 s. Käännetty Mustafa Kanin teoksesta *Telhis resa'il rumat*.

KLOPSTEG, PAUL E. (1934/1947). *Turkish archery and the composite bow; a review of an old chapter in the chronicles of archery and a modern interpretation.* 2. korjattu painos. Omakustanne, Evanston. 187 s.

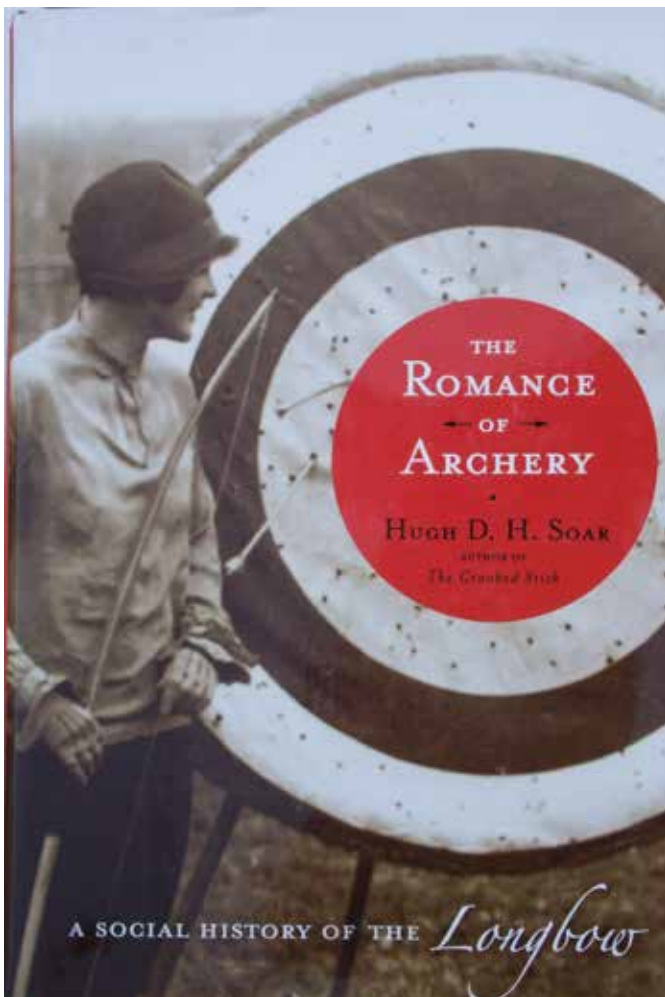
KARPOWICZ, ADAM (2008). *Ottoman Turkish bows: manufacture and design.* Adam Karpowicz, Sackville. 196 s.

Jousiammunnan historiaa

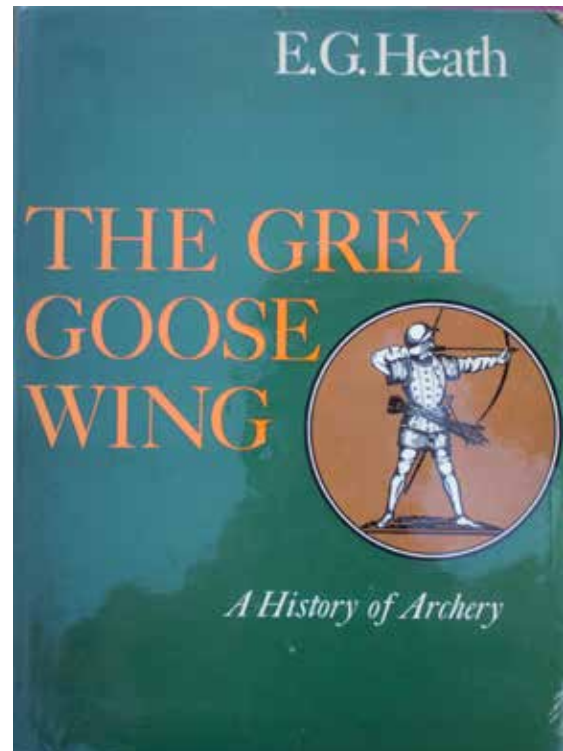
Modernin jousiammunnan historiaa käsittelevistä teoksista ehdottomasti paras on Robert Elmerin *Target Archery* vuodelta 1946, joka on laaja kirja täynnä tietoa niin jousista, jousiammunnasta kuin historiallisista ammuntatuloksistakin. Kirja on kiinnostava, koska Elmer käsittelee asioita hyvin yksityiskohtaisesti, sivulauseessakin voi olla tiedonjyvä, mitä ei mistään muualta löydy.

Muita erinomaisia historiateoksia ovat kirjoittaneet Burke, Heath ja Soar. Heath on kirjoittanut paljon ja hänen myöhäisemmät teokset (1973–1980) käsittelevät jo modernia jousiammuntaa. Toinen Heathin upea teos on *The grey goose wing*, joka on fyysisesti yksi massiivisimmista painetuista jousiammunkirjoista. Teos on kattava esitys jousiammunnan historiasta sekä jousiammunnasta eri puolilla maailmaa. Kirja täynnä tietoa ja varsinkin kuvia, joita ei muista kirjoista löydy. Lisäksi Heathin kirja *Archery*,

Kuva 18. Hugh Soar on tuottelias kirjoittaja, joka on erikoistunut englantilaiseen jousiammuntaan. Hän on kirjoittanut muun muassa historiasta, sotajousista ja tauluammunnasta.

a military history on kiinnostava, koska siinä näkökulma on nimenomaan jousessa sodankäynnin välineenä. Suurin osa historia-teoksista tyytyy kertaamaan jo moneneen kertaan aiemmassa kirjallisuudessa toistettuja asioita, jotka liittyvät lähinnä Englannin ja Yhdysvaltojen jousiammuntahistoriaan.

Kuva 19. E.G. Heathin teos *The grey goose wing* on monessa mielessä massiivinen teos.

Jousiammunnan historiasta kertovia kirjoja:

ELMER, ROBERT POTTER (1946). *Target archery, with a history of the sport in America.* A. A. Knopf, New York, NY. 524 s.

BURKE, EDMUND (1957). *The history of archery.* Morrow, New York, NY. 224 s.

HEATH, E. G. (1971). *The grey goose wing.* New York Graphic Society, Greenwich, CN. 343 s.

HEATH, E. G. (1973). *A History of target archery.* A. S. Barnes and Co., New York, NY. 208 s.

HEATH, E. G. (1980). *Archery, a military history.* Osprey Publishing Limited, London. 224 s.

SOAR, HUGH D. H. (2008). *The romance of archery: a social history of the longbow.* Westholme Publishing LLC, Yardley, PA. 242 s.

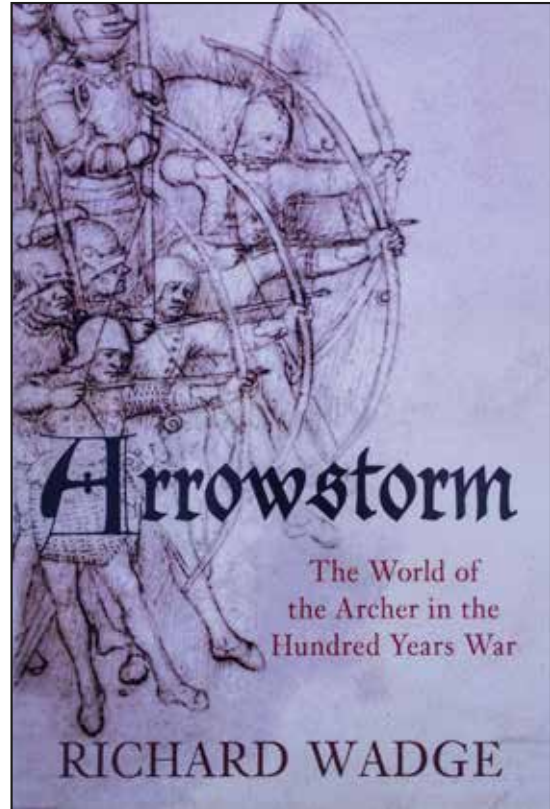
Englantilainen jousiammunta

Englannin jousiammunnasta, jousiammuntahistoriasta ja sotajousista on kirjoitettu valtavasti kirjoja. Aihetta on tutkittu paljon ja englantilaisesta sotajousesta ja yleensäkin pitkäjousesta on kirjoitettu luultavasti enemmän kuin kaikista muista jousiammunta-aiheista yhteensä. Yleensä näkökulma on hieman yksipuolinen mutta toisaalta kiinnostava, koska Englannin jousiammuntaperinteellä on ollut suuri vaikutus moderniin jousiammuntaan.

Tunnetuin kirjailija lienee Hugh Soar, joka on kirjoittanut pitkäjousiin liittyen useammankin teoksen. Parhaimmat ovat *The romance of archery* ja *The crooked stick*, jotka valottavat hienosti jousiammunnan ja modernin tauluammunnan historiaa.

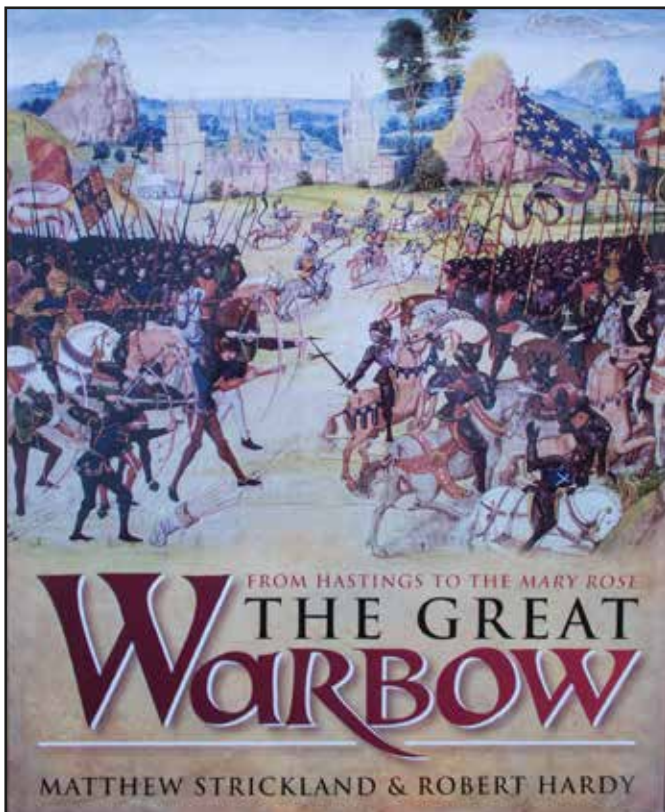
Kirja *The great warbow* on taas valtava epos sotajoudesta – sen historiasta ja käytöstä. Kirja keskittyy nimenomaan historiaan ja valitettavasti sotajousten tekninen puoli, kuten suorituskyky ja veistäminen jäävät hyvin vähälle huomiolle.

Richard Wadge on uusi nimi mutta hänen kirjansa *Arrowstorm* ja *Archery in Medieval England* ovat hienoja ja hyvin yksityiskohtaisia. Wadge on penkonut ikivanhoja arkistoja, oikeuden päätöksiä, kirkonkirjoja, lähteitä joita muut eivät ole vielä tarkasti tutkineet ja poiminut sieltä kiinnostavia yksityiskoh-
tia liittyen jousiin ja jousiammuntaan. Wadge on

pyrkinyt sirpaleisen tiedon perusteella luomaan kokonaiskuvan jousiammunnasta keskiajalla, noin 1000–1400-luvuilla.

Kuva 20. Englantilaisesta jousiammunnasta on julkaistu jousikirjallisuutta enemmän kuin mistään muusta aiheesta. Kirja *Warbow* on järkälemäinen klassikko, kun taas Richard Wadgen kirjat edustavat uudempaa kirjallisuutta.

Englantilaisen jousiammunnan perusteoksia:

SOAR, HUGH D. H. (2004). *The crooked stick: a history of the longbow*. Westholme Publishing LLC, Yardley, PA. 243 s.

STRICKLAND, MATTHEW & ROBERT HARDY (2005). *The great warbow: from Hastings to the Mary Rose*. Sutton Pub., Stroud, Gloucestershire. 538 s.

SOAR, HUGH D. H., JOSEPH GIBBS, CHRISTOPHER JURY & MARK STRETTON (2006). *Secrets of the English war bow*. Westholme Publishing LLC, Yardley, PA. 245 s.

WADGE, RICHARD (2007). *Arrowstorm: the world of the archer in the hundred years war*. Spellmount, Stroud. 288 s.

SOAR, HUGH D. H. (2008). *The romance of archery: a social history of the longbow*. Westholme Publishing LLC, Yardley, PA. 242 s.

WADGE, RICHARD (2012). *Archery in medieval England: who were the bowmen of Crecy?* Spellmount, Stroud. 224 s.

Pohjois-Amerikan intiaanijouset

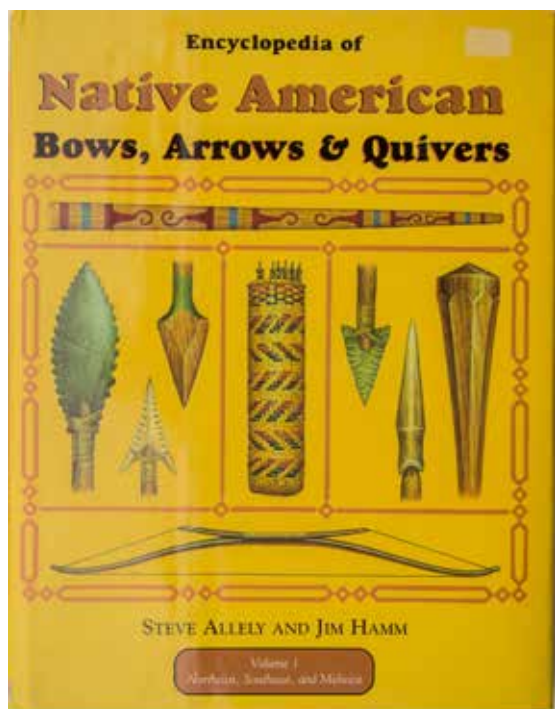
Steve Allelyn ja Jim Hammin kirjapari *Encyclopedia of Native American Bow, Arrows & Quivers I ja II* ovat hienoja kirjoja, joissa on esitetty yksityiskohtaisin piirroksin ja mitoin Pohjois-Amerikan intiaaniheimojen erilaisia jousia, nuolia ja varusteita. Piirroksiset ovat mustavalkoisia mutta jousien ja nuolien koristeluiden värit on kirjoitettu piirroksen viereen. Tietojen perustella on mahdollista tehdä autenttisen kaltainen jousi, väritystä myöten. Kirjat ovatkin tällä hetkellä paras teos intiaanijousista. Sarjan ensimmäistä osaa on hyvin saatavilla mutta toinen osa on jostakin syystä hyvin harvoin myynnissä, ja silloinkin todella korkeaan hintaan.

Hieman vastaava kirja on Otis Masonin *North American bows, arrows and quivers* vuodelta 1893, jossa

esitetään piirroksin eri intiaaniheimojen jousia, nuolia ja nuoliviinejä. Piirroksiset ovat luonnollisesti mustavalkoisia mutta koristeluiden värejä ei ole kerrottu kuin yleisellä tasolla tekstin seassa.

Jim Hammin kirja *Bows & Arrows of the Native Americans* on pieni, käsikirjatyypinen opas intiaanijousien veistämiseksi. Kirja kattaa niin materiaalin valinnan, jousen veistämisen, jänneselän liimamisen, nuolet, viinet ja ampumisen.

Intiaanijousien klassikoita lienevät kuitenkin Laubinien *American Indian Archery* sekä Hamiltonin *Native American bows*.

Kuva 21. *Encyclopedia of native American bows, arrows & quivers* koostuu kahdesta osasta. Sarjan ensimmäinen osa on helposti hankittavissa mutta toinen osa on harvinaisuus ja sitä on hyvin harvoin myynnissä.

Pohjois-Amerikan intiaanien jousiin ja jousiammuntaan liittyvää kirjallisuutta:

MASON, OTIS TUFTON (1893/2007). *North American bows, arrows, and quivers: an illustrated history.* Skyhorse Pub. New York, NY. 49 s.

POPE, SAXTON TEMPLE (1918). *Yahi archery.* University of California Press, Berkeley, CA. 152 s.

HAMILTON, T. M. (1972). *Native American bows.* G. Shumway, York, PA. 148 s.

LAUBIN, REGINALD & GLADYS LAUBIN (1980). *American Indian archery.* University of Oklahoma Press, Norman, OK. 179 s.

HAMM, JIM (1989). *Bows and Arrows of the Native Americans: A complete step-by-step guide to wooden bows, sinew-backed bows, strings, arrows and quivers.* Lyons and Burford, New York, NY. 157 s.

ALLELY, STEVE & JIMM HAMM (1999). *Encyclopedia of native American bows, arrows & quivers: Volume 1, Northeast, Southeast, and Midwest.* Lyons Press, Bois d'Arc Press. New York, NY. 135 s.

ALLELY, STEVE & HAMM, JIM (2002). *Encyclopedia of native American bows, arrows & quivers: Volume 2, Plains & Southwest.* Lyons Press, Bois d'Arc Press. New York, NY. 96 s.

GRAY, DAVID & LUKAS NOVOTNY (2007). *Mounted archery in the Americas.* The Long Riders' Guild Press, Geneva, Switzerland. 289 s.

Jousimetsästys

Jos jostakin on jousiammuntakirjoja kirjoitettu, niin jousimetsästyksessä. Historiallisia teoksia on muutama mutta uudempia sitten sitäkin enemmän. Valikoimista löytyy varsinkin kauriinmetsästykseseen vaikka kuinka monta erilaista (samanlaista) opusta, joissa kaurista metsätetään niin taljalla, vastakaarella kuin jopa primitiivijousellakin.

Suurin syy jousimetsästyskirjallisuuden runsaslukuisuuteen on Pohjois-Amerikan jousimetsästyskulttuuri – jousimetsästys on siellä suosittumpaa kuin missään muualla maailmassa. Jousimetsästäjiä on miljoonia, joten kysyntää kirjoillekin löytyy. Suurin osa jousimetsästäjistä metsästää taljajousella mutta jonkin verran käytetään myös perinteistä puujousta.

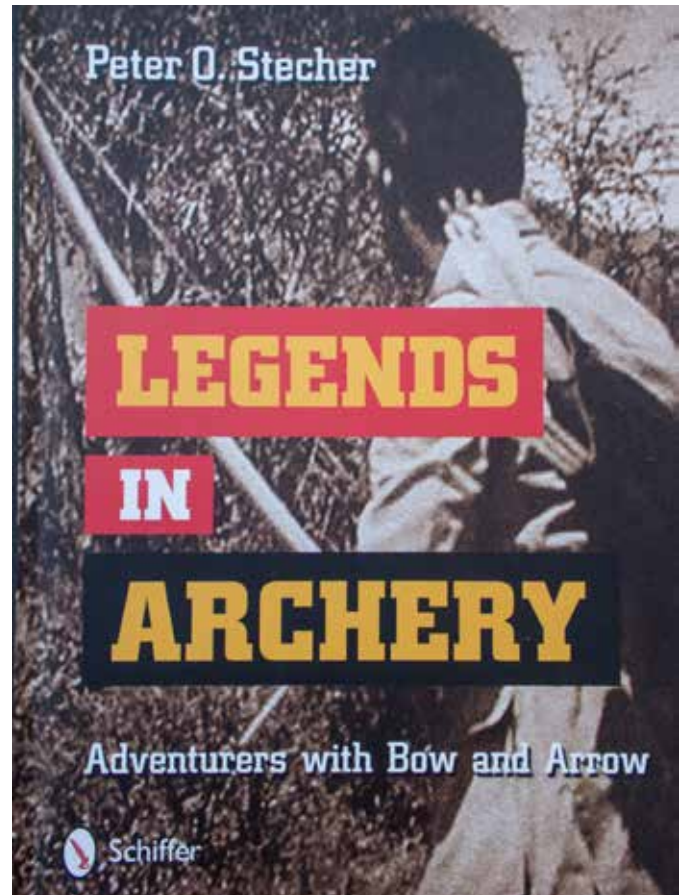
Yksi ensimmäisistä jousimetsästyskirjoista on Saxton Popen *Hunting with the bow & arrow* vuodelta 1925. Kirjan sisällöstä noin puolet on perusasioita, kuten hieman historiaa, jousen veistäminen, nuolet, ammuntatekniikka. Toinen puoli liittyy jousimetsästykseseen, kuten peuran, karhun ja puuman metsästykseseen. Jousimetsästys on esitetty tarinoiden muodossa ja välineistä ei mainita juuri mitään.

Perinneampujan näkökulmasta kiinnostava teos on Conradsin *The traditional bowhunter's handbook*, joka keskittyy niin metsästyksen tekniikkaan kuin välineisiin, tosin modernin vaistojousen näkökulmasta.

Kuva 22. Saxton T. Pope (1875-1926).

Tunnetuin puujousimetsästäjä on ollut Howard Hill, jonka kirjoittama *Hunting the hard way* on täynnä kiinnostavia metsästystarinoita sekä kokemuksia jousimetsästysvälineistä.

Kuva 23. Peter Stecherin teos *Legends in Archery* esittelee monen, lähinnä yhdysvaltalaisen 1900-luvun alun jousimetsästäjän. Mukan on muun muassa Thompsonin veljekset, Compton, Young, Pope, Pearson, Bear, Hill, Swinehart, Ferguson ja niin edelleen. Teos on samalla lyhyt johdatus länsimaisen jousimetsästyksen historiaan.

Jousimetsästykseseen liittyvä kirjallisuus.

POPE, SAXTON TEMPLE (1925). *Hunting with the bow & arrow.* G.P. Putnam's Sons: New York & London. 257 s.

HILL, HOWARD (1953). *Hunting the hard way.* Wilcox and Follett Co., Chicago. 318 s.

CONRADS, T. J. (2003). *The traditional bowhunter's handbook: history, how-to, and practical information for the traditional bowhunter.* TBM Inc., Boise, ID. 363 s.

STECHEER, PETER O. (2010). *Legends in archery: adventures with bow and arrow.* Schiffer Publishing Ltd., Atglen, PA. 192 s.

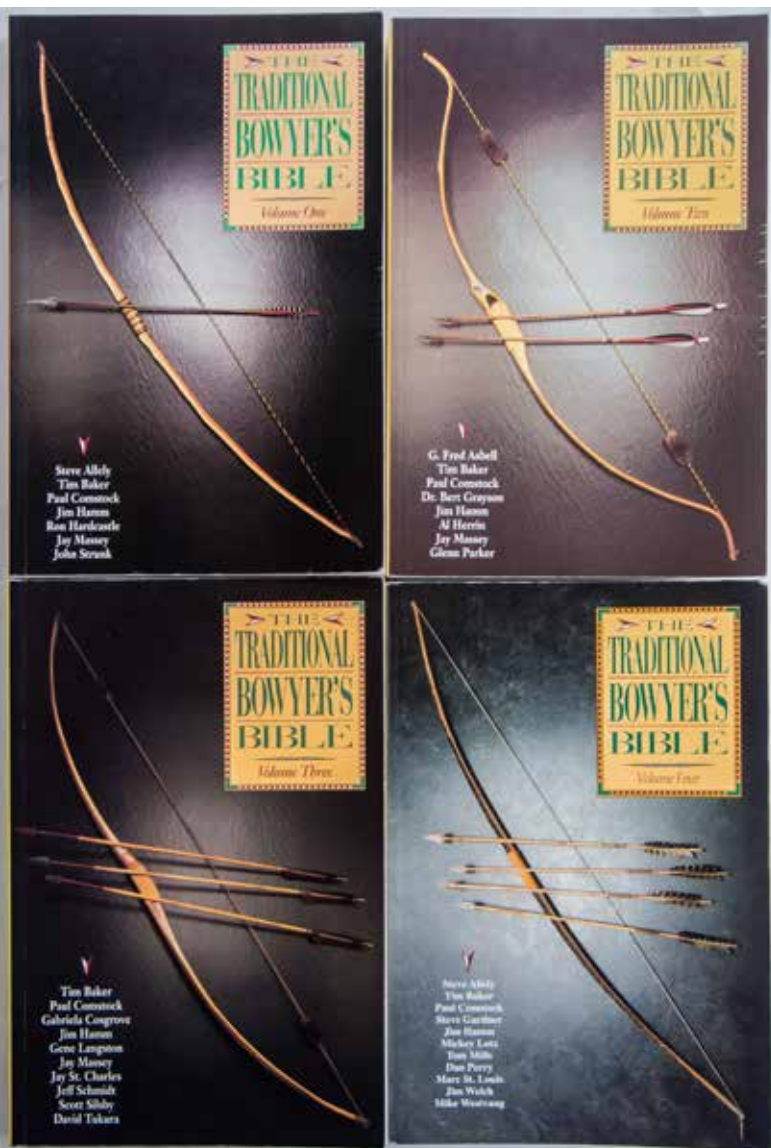
KYLMÄ, JUHA (2010). *Jousimetsästys: Johdatus nykyaikaisen jousimetsästyksen perusteisiin.* Omakustanne. 209 s.

Jousen veistäminen

Jousen veistäminen ja rakentaminen on taito, jota ei voi oppia vain kirjoista. Aiheesta on kuitenkin kirjoitettu muutamia kirjoja, joskin puisten perinnejousien veistäji- en piti odottaa aina vuoteen 1992 asti ennen ensimmäis- täkään todella hyvää opasta puujousen veistämiseksi. Siihen asti kaikki ohjeet olivat hyvin suurpiirteisiä, ilman tarkkoja mittoja (lukuunottamatta englantilaista pitkä- jousta) tai työnkulun kuvausta. Osassa oli jopa virheel- listä tietoa.

Vuonna 1992 ilmestyi *The Traditional Bowyer's Bible*, osa 1, joka oli suuri tapaus. Periaatteessa kirjassa julkais- tut asiat olivat tunnettuja mutta nyt ne esitettiin ensim- mäistä kertaa kattavasti, perustellusti ja jopa tieteellistä

Kuva 24. Traditional bowyer's bible -sarja on yksi hienoimmista perinnejousiin liittyvistä kirjasarjoista. Neljä kirjaa täynnä tie- toa, jota on työlästä löytää muualta.

lähestymistapaa käyttäen, ja vielä yhdessä paketissa. En- simmäisen osan jälkeen on julkaistu kolme muuta osaa, jotka muodostavat yhdessä hienon kokonaisuuden. Kir- jat keskittyvät vain perinnejousiin, niiden historiaan, veistämiseen ja poikkeuksellisesti myös veistämisen pe- riaatteisiin ja menetelmiin. Ainoa kirjasarjan ongelma on yhtenäisyyden puute. Jokainen kirja koostuu monen kir- joittajan itsenäisistä artikkeleista, jotka eivät välttämät- tä liity mitenkään yhteen. Artikkelien välillä voi olla jopa ristiriitaisuuksia.

Toinen hyvä ja suositeltava teos on Stim Wilcoxin *The art of making selfbows*. Se on perinteinen ”näin teet jousen” -kirja mutta erittäin perusteellinen sellainen. Siinä käydään läpi kaikki pienimmätkin yksipuisen osa- ge-jousen veistämiseen liittyvät seikat. Asiasisältö on hy- vä, joskin tilleröintiin on otettu hieman omintakeinen lähestymistapa.

Loistava ja ainutlaatuinen kirja komposiittijousien ra- kennusoppaaksi on Adam Karpowiczin kirjoittama *Ottoman Turkish bows: manufacture & design*. Kirja on käytännössä ensimmäinen kattava opas komposiittijou- sien rakentamisen maailmaan.

Jousen veistämiseen liittyvä kirjallisuus.

ALLELY, STEVE & ET AL. (1992). *The traditional bowyer's bible, Volume 1.* Bois d'Arc Press, New York, NY. 326 s.

ALLELY, STEVE & ET AL. (2008). *The traditional bowyer's bible, Volume 4.* The Lyons Press, Guilford, CT. 336 s.

ASBELL, FRED G. & ET AL. (1993). *The traditional bowyer's bible, Volume 2.* Bois d'Arc Press, New York, NY. 318 s.

BAKER, TIM & ET AL. (1994). *The traditional bowyer's bible, Volume 3.* Bois d'Arc Press, New York, NY. 351 s.

COMSTOCK, PAUL (1993). *The bent stick: making and using wooden hunting bows.* Paul Comstock, Delaware, OH. 49 s.

WILCOX, STIM (2009). *The art of making selfbows.* Author- House, Bloomington, IN. 169 s.

KARPOWICZ, ADAM (2008). *Ottoman Turkish bows: manu- facture and design.* Adam Karpowicz, Sackville. 196 s.

Jousiammunnan tekniikka

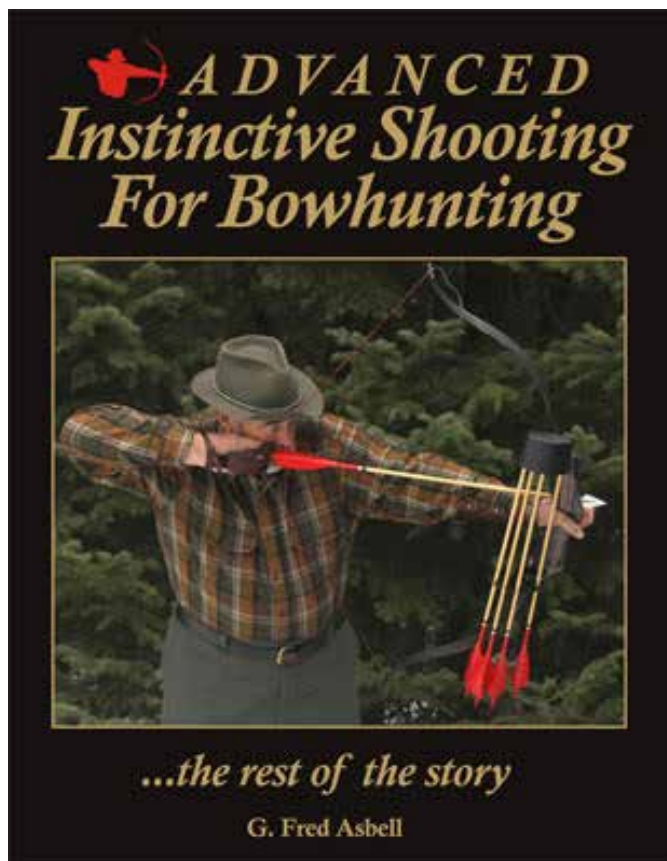
Jousiammunnan tekniikasta on kirjoitettu valtavasti erilaisia kirjoja. Eikä ihme – vaikka jousiammunnan perustekniikka sinänsä on suhteellisen helppoa, niin sen ”täydellinen” hallinta on erittäin haastavaa. Moni teos esitteleekin tekniikan samat peruspiirteet, mitä on toistettu lukemattomissa muissakin kirjoissa, eikä kirjoittaja ole välttämättä edes täysin ymmärtänyt, mitä kirjoittaa.

Suurin osa kirjoista liittyy moderniin tähtäinammuntaan. Perinneampujan kannalta nekin ovat hyödyllisiä kirjoja, varsinkin parhaimmat. Esimerkiksi kirja *Total archery, inside the archer* on tämän hetken tähtäinammunnan perusteos, jonka julistama ammutekniikka on käytössä ympäri maailmaa, erittäin hyvin tuloksin. Tähtäinammunnan tekniikassa on paljon hyödyllisiä piirteitä perinneampujallekin. Muita vastaavia, modernin tähtäinammunnan tekniikkaan ja psykologiaan syventyviä kirjoja ovat *Understanding Winning Archery* ja Rick McKinneyn *The simple art of winning*.

Toki vaistoammunnastakin on kirjoitettu lukuisia teoksia. Esimerkiksi Fred Asbellin tuotanto on vaistoampujien keskuudessa paljon luettu - moni vaistoampuja (niin modernilla kuin perinteisellä jousella ampuva) perustaa ammutekniikkansa Asbellin kirjojen oppeihin. Nii-tä on myös kritisoitu, koska Asbellin tekniikka poikkeaa huomattavasti modernista tähtäinammunnan tekniikasta. Toisaalta, Asbell painottaa, että hänen käyttämänsä tekniikka on tarkoitettu vain jousimetsästykseen, ei tauluammuntaan. Lisäksi Paul Comstock ja erityisesti Byron Ferguson ovat tunnettuja vaistoampujia, jotka ovat kirjoittaneet kirjan ammutekniikastaan.

Jay Kidwellin kirja *Instinctive Archery Insights* on myös erinomainen johdatus vaistoammunnan saloihin. Se on välineestä riippumaton, se ei esittele varsinaisesti ammutekniikkaa, vaan vaistoammuntaan liittyvää ammunnan psykologiaa ja periaatteita. Lisäksi kirjan uudistetussa painoksessa on käsitelty taulukauhua.

Kuva 25. Fred Asbell on kirjoittanut monta kirjaa vaistoammuntatyylitään. Se sopii tietyiltä osin metsästäjille mutta ei välttämättä vakavaan tauluammuntaan.

Jousiammunnan tekniikkaan liittyvä kirjallisuus.

COMSTOCK, PAUL (1992). *Hit the mark! Shooting wooden and primitive bows.* Omakustanne. 28 s.

FERGUSON, BYRON & GLENN HELGELAND (1994). *Become the arrow.* Ripon Community Printers, Ripon, WI. 110 s.

ASBELL, FRED (1988). *Instinctive Shooting: a step-by-step guide to better bowhunting.* Omakustanne. 128 s.

ASBELL, FRED (1993). *Instinctive shooting II.* Cowles Magazines, Harrisburg, PA. 153 s.

ASBELL, FRED (2011). *Advanced instinctive shooting for bowhunting: the rest of the story.* Hunter Image Productions, Twin Lake, MI. 183 s.

HENDERSON, AL (1983). *Understanding winning archery.* Target Communications Corporation, Wisconsin. 114 s.

MCKINNEY, RICK (1996). *The simple art of winning.* Leo Planning Inc., Tokyo. 160 s.

LEE, KISIK & TYLER BENNER (2009). *Total Archery: inside the archer.* Astra LLC, Chula Vista, CA. 253 s.

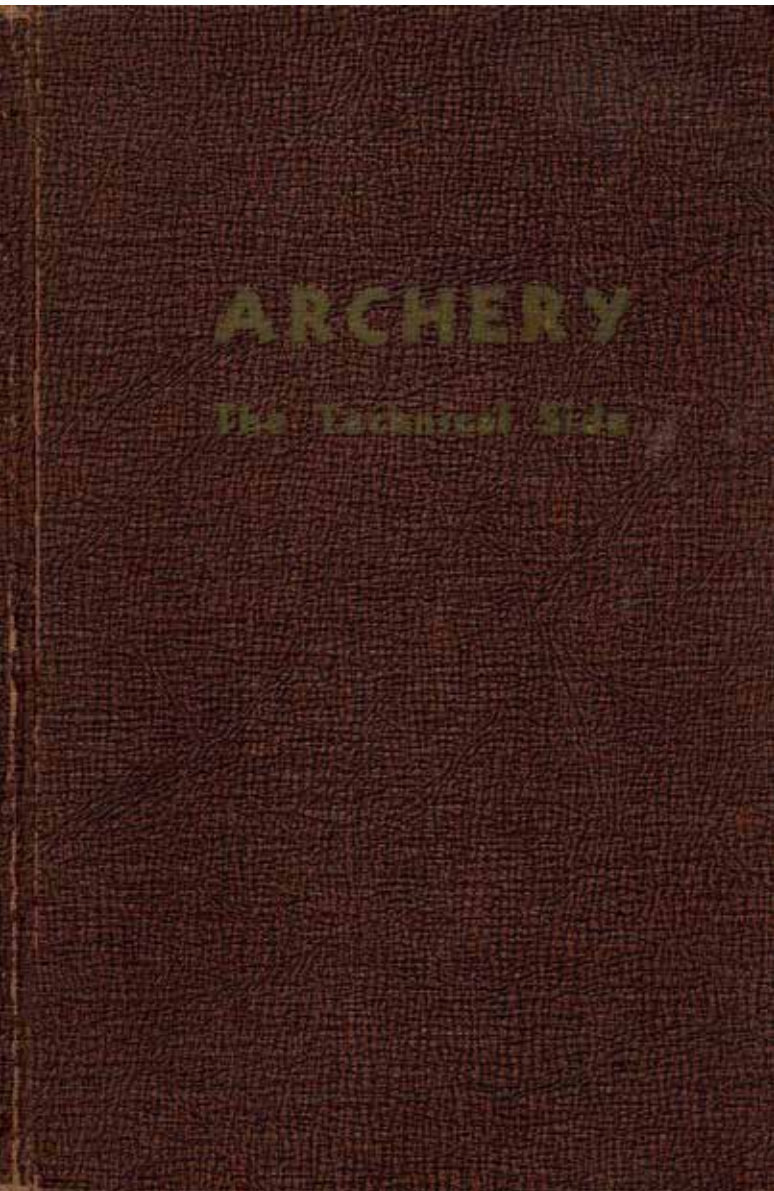
KIDWELL, JAY (1993/2004). *Instinctive archery insights: cure target panic: accelerated learning through applied psychology.* 2. uudistettu painos. Litho, Casville, MI. 127 s.

Jousen ja jousiammunnan teoria

Jousen teorian ehdottomasti tärkein ja käytännössä ainoa suurteos on *Archery, the technical side*, joka esitteli ensimmäistä kertaa kattavasti tieteellisestä näkökulmasta jousen toimintaa ja teoriaa. Kirja koostuu artikkeleista, jotka on julkaistu aiemmin erilaisissa aikakauslehdissä, kuten *Ye Sylvan Archer*, *Archery Review*, *American Journal of Physics*, *American Bowman Review*.

Julkaisuaikanaan, 1930- ja 1940-luvuilla artikkelit sisälsivät mullistavaa tietoa puujousen teoriasta ja toiminnasta. Esimerkiksi jousiampujan paradoksi esiteltiin ensimmäistä kertaa täsmällisesti selitettynä sekä suurnopeuskameralla kuvattuina kuvina. Kirjan artikkelit

Kuva 26. *Archery, the technical side on vaatimattoman näköinen teos, joka on silti yksi merkittävimmistä jousen ja jousiammunnan teoriaa käsittelevä kirja.*

keskittyvät nimenomaan puujousen toimintaan ja kirjoittajat selvittivät monia jousen toimintaan liittyviä asioita niin teorian kuin käytännön kautta. Esimerkiksi Clarence Hickman kirjoitti esimerkiksi jäykän kahvan merkityksestä, jousen rasituksista, neutraalitasosta, jousen lapojen ilmanvastuksesta ja niin edelleen. Paul Klopsteg taas kirjoitti monta ainutlaatuista artikkelia jousiampujan paradoksista sekä jousen mitoituksesta.

Archery, the technical side on julkaistu uudelleen *The legends of longbow* -sarjassa vuonna 1993. Alkuperäinen teos on keräilyharvinaisuus ja kallis mutta uusintapainoksen saa ostettua noin sadalla eurolla.

Jousen teoriaan liittyviä muita kirjoja ovat Thomas Listonin *Physical laws of archery* ja Thomas Grissomin *Principles of traditional archery*. Listonin teos on hyvin tekninen ja siinä käsitellään ykstyiskohtaisesti monia asioita teoreettisesta näkökulmasta, kuten esimerkiksi jousen energia ja häviöt, nuolen lentorata ja ilmanvastuksen vaikutus, nuolen ominaisuudet ja niin edelleen. Kirja on täynnä matemaattisia kaavoja. Grissomin kirja on taas lähestymistavaltaan käytännönläheisempi ja lähes kaavaton. Kuten kirjan nimikin kertoo, se esittelee jousen ja nuolen toimintaan liittyviä periaatteita, kuten jousen energia, pituusammunta, ammuntatarkkuus, ja niin edelleen.

Jousen ja jousiammunnan teoriaan liittyvä kirjallisuus.

ALLELY, STEVE, TIM BAKER, PAUL COMSTOCK & ET AL. (2008). *The traditional bowyer's bible, Volume 4.* The Lyons Press, Guilford, CT. 336 s

HAMM, JIM (toim.) (1992). *The traditional bowyer's bible, Volume 1.* Bois d'Arc Press, New York, NY. 326 s.

HICKMAN C. N., FORREST NAGLER & PAUL. E. KLOPSTEG (1947). *Archery, the technical side.* National field archery association, Milwaukee, WI. 281 s.

LISTON, THOMAS L. (1988). *Physical laws of archery.* Liston & Associates, San Jose, CA. n. 200 s.

GRISSOM, THOMAS (2013). *Principles of traditional archery.* Sunstone Press, Santa Fe, NM. 235 s.

Saksankielinen kirjallisuus

Perinnejousiammunnalla on vahva asema Saksassa. Saksaksi onkin julkaistu 2000-luvulla muutama erittäin kiinnostava kirja, joita ei ole (vielä) käännetty englanniksi. Lisäksi monia tärkeitä englanninkielisiä kirjoja on käännetty saksaksi, kuten *Traditional bowyer's Bible* -sarja.

Saksalaisista kirjoista *Reflexbogen* on erittäin mielenkiintoinen. Se antaa kattavan kuvan vastakaarijousien historiasta ja maailmasta. Kirja on hyvin saksalainen – se sisältää tarkkoja mittauksia, kaaviokuvia, analysointia, täsmällisesti lähdeviitattuna, ilman turhaa täytettä. Kirja on siis täynnä asiaa, jonka kerääminen muualta olisi hyvin työlästä.

Toinen hieno kirja on *Pfeil und Bogen*, joka on ainutlaatuiden katsaus Eurooppalaisen jousen varhaishistoriaan. Teos on Junkmannsin väitöstyö. Kirjassa esitellään valokuvien ja tarkoin kuvauksien yli 300 arkeologista jouseksi tulkittavaa löytöä. Aivan täydellinen kirja ei valitettavasti ole – kaikkia Skandinavian jousilöytöjä ei ole huomioitu, kuten ei myöskään aivan uusimpia löytöjä.

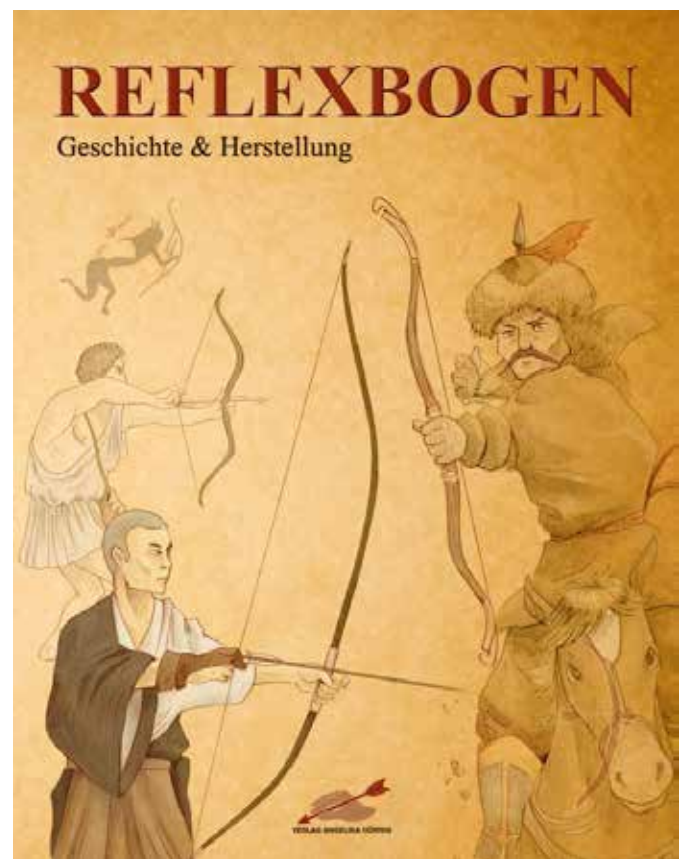
Kuva 27. Pfeil und Bogen ja Reflexbogen ovat saksankielisen jousikirjallisuuden hienoimpia töitä.

Kolmas upea kirja on Wiethasen *Āta Épe*, joka on ainutlaatuinen katsaus Afrikan jousiammuntaan.

Saksaksi on toki julkaistu paljon jousikirjallisuutta alkaen jo 1800-luvulta. Yksi mielenkiintoinen teos 1900-luvun alusta on Edmund Bulandan *Bogen und pfeil bei den völkern des altertums*, joka kertoo historiallisista jousista ja jousiammunnasta.

Joka tapauksessa, jo nämä kolme kirjaa on hyvä syy opetella saksaa! Näille kirjoille yhteistä on se, että vastavia teoksia ei ole englanniksi kirjoitettu.

Saksankielistä jousikirjallisuutta.

ALLES, VOLKER (toim.), Michael Bittl & et al. (2009). *Reflexbogen: Geschichte und Herstellung*. Verlag Angelika Hörnig, Ludwigshafen. 336 s.

BULANDA, EDMUND (1913). *Bogen und pfeil bei den völkern des altertums*. A. Hölder, Wien. 136 s.

JUNKMANN, JÜRGEN (2013). *Pfeil und Bogen: von der Altsteinzeit bis zum Mittelalter*. Verlag Angelika Hörnig, Ludwigshafen. 413 s.

WIETHASE, HENDRIK (2007). *Āta Épe: die Bogen und Pfeile Afrikas*. Wiethase, German. 192 s.

Ranskankielinen kirjallisuus

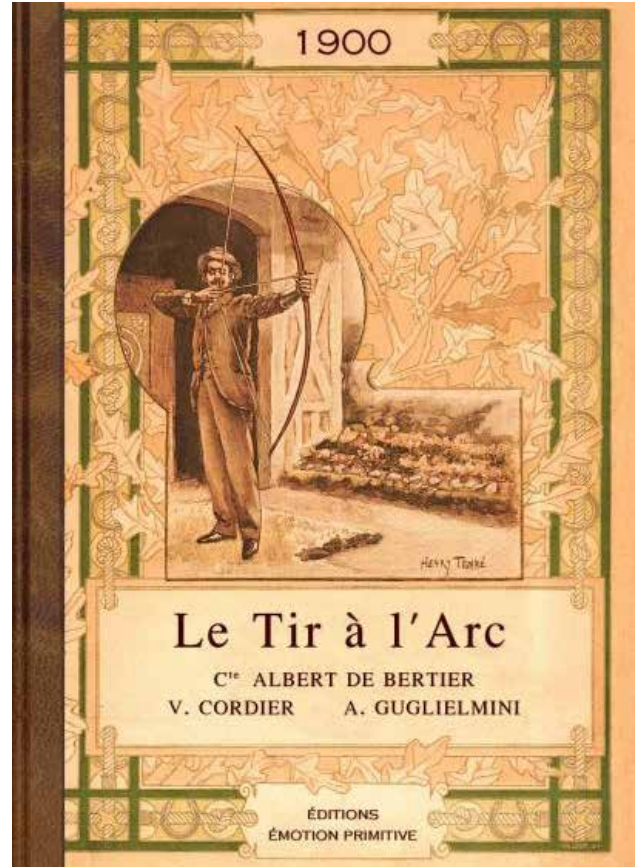
Ranskankielisestä jousiammuntakirjallisuudesta on hyvin vähän tietoja saatavilla. Ranskaksi on toki julkaistu paljonkin jousikirjallisuutta, koska Ranskalla(kin) on pitkät perinteet jousiammunnassa.

Ensimmäinen jousiammuntaa käsittelevä teos, *Lart d'archerie* vuodelta 1515 esiteltiin jo sivulla 2. Toinen tärkeä kirja on vuonna 1900 julkaistu *Le tir à l'arc*, joka käsittelee niin historiaa kuin jousiammunnan tekniikkaakin.

Ranskankielistä jousikirjallisuutta.

ANON. (noin 1515/1903). *The Art of Archery.* Kääntänyt ranskasta englanniksi Henry Walrond. Horace Cox, London. 15 s. Alkuperäisen teoksen editoituuna nimellä *Lart d'archerie* on julkaissut Henri Gallice vuonna 1901.

DE BERTIER, ALBERT, V. CORDIER & A. GUGLIELMINI (1900). *Le tir à l'arc.* Librairie Hachette, Paris. 407 s.

Pohjoismainen kirjallisuus

Tanskan kielellä on kirjoitettu useampikin kirja puujousista, niiden historiasta ja veistämisestä, jo 1900-luvun alussa. Yksi syy lienee Saksan vaikutus sekä se, että Tanskassa on käytetty jousta jo tuhansia vuosia sitten. Tunnetuin esihistoriallinen jousilöytö lienee Holmegaardin jousi, joka on löydetty Tanskasta. Tunnetuin tanskalainen jousikirja on Carl Dreyerin *Med Bue og Pil* vuodelta 1936. Myös Ruotsissa ja Norjassa on julkaistu jo 1930-luvulla jousiammuntakirjat.

Tanska

DREYER, CARL (1936). *Med Bue og Pil : Buen som Vaaben i Krig og paa Jagt.* Hasselbach, København. 291 s.

AHLEFELDT, BILLE (1941). *Moderne bueskydning og buemagteri.* Berlinske Forlag, København. 48 s.

HANSEN, SIGURD E. (1992). *Langbuer og pile af træ.* Bogan, Lyng. 149 s.

HØJ, DAN (1999). *Bue og pil : fra Danmarks sten-, bronze- og jernalder.* Danage Target Broager. 90 s.

RASMUSSEN, S. P. (1948). *Bueskydning.* J. Gjellerup. 128 s.

LIND, MOGENS (1928). *Håndbog i bueskydning.* Gyldendalske boghandel. 32 s.

Ruotsi

ALM, JOSEF (1930). *Bågar och bågsytte.* Sveriges skyttetidn., Stockholm. 106 s.

Norja

BØHN, OLE, GUNNAR JAHN & GUNNER MAYER (1938). *Langbuen.* Johan Grundt Tanums Forlag, Oslo. 98 s.

KIIL, VILHELM (1954). *Hornboge, langboge og finnboege.* Norveg (4), 15-156.

Suomenkielinen kirjallisuus

Suomenkielinen jousiammuntakirjallisuus on vähäistä. Suuri osa kirjoista on omakustanteita, mikä kertoo sen, että kirjat on tarkoitettu lähinnä suppealle harrastajajoukolle. Ulkomaisia kirjoja on käännetty suomeksi hyvin vähän, niistä tunnetuin lienee *Zen ja jousella ampumisen taito* (Herrigel, Eugen, 1992).

Ilmeisesti ensimmäinen suomenkielinen jousiammuntaan liittyvä kirja on vuonna 1950 julkaistu *Käsikirja jousiammunnasta vasta-alkajille* (Lars Ekegren). Kirja on käänös ruotsinkielisestä teoksesta.

Ensimmäinen täysin suomalainen opas on Veikko Virran vuonna 1966 kirjoittama kirjanen *Jousiammunnan opas*. 1970- ja 1980-luvuilla Suomen jousiampujain liitto julkaisi joitakin pieniä oppaita lähinnä valmennuskäyttöön. Ensimmäinen suurelle yleisölle suunnattu teos oli Timo Hyytisen vuonna 1990 kirjoittama ja julkaisema *Arma Fennica 4. Suuri jousikirja*, joka sai ilmestyessään Suomen Urheilumuseosäätiön kunniamaininnan. Kirjasta ilmestyi uusittu painos vuonna 2008. Muita uusia ja erinomaisia teoksia ovat *Jousiampujan ABC* (2009) ja *Jousimetsästys* (2010).

Suomenkielinen jousikirjallisuus alkaen vuodesta 1990.

HYYTINEN, TIMO (1990). *Arma Fennica 4. Suuri jousikirja: jouset, jousiammunta, jousimetsästys.* Arma Fennica, Jyväskylä. 202 s.

VIRTA, VEIKKO (1994). *Jousen ja janteen valmistus ja huolto.* Omakustanne. 67 s.

KOSKIMÄKI, ANTTI (1999). *Jousella, nuolella ja sydämellä: Suomen jousiampujain liitto 1947–1997.* Suomen jousiampujain liitto, Helsinki. 367 s.

BAGGE, LEIF (1999). *Kyudo – Japanilainen jousiammunta.* Omakustanne. 88 s.

HYYTINEN, TIMO (2008). *Arma Fennica 4. Suuri jousikirja: jouset, jousiammunta, jousimetsästys.* Arma Fennica, Jyväskylä. 176 s. Täysin uusittu painos vuoden 1990 kirjasta.

SUOMALAINEN, OLAVI (2009). *Jousiammunnan perinteet.* Omakustanne. 84 s.

VIKSTRÖM, PENTTI & VEIKKO VIRTA (2009). *Jousiampujan ABC.* Omakustanne. 239 s.

KYLMÄ, JUHA (2010). *Jousimetsästys: johdatus nykyaikaisen jousimetsästyksen perusteisiin.* Omakustanne. 209 s.

Kuva 28. *Puujousi - historia, käyttö ja veistäminen on ensimmäinen suomenkielinen tietokirja perinteisistä puujousista.*

